

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Факультет психології та соціальної роботи
Кафедра дошкільної освіти

Освітня програма «Дошкільна освіта»
Спеціальність 012 Дошкільна освіта

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «магістр»

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ
ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА ЗАНЯТТЯХ
З ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Харченко Тетяни Юріївни

Науковий керівник:
Пісоцький О.П., к. психол. н., доцент кафедри
дошкільної освіти,

Рецензенти:
Матвієнко С.І., к. пед н., доцент кафедри дошкільної
освіти Ніжинського державного університету імені
Миколи Гоголя,

Аніщук А.М., к. пед н., доцент кафедри дошкільної
освіти Ніжинського державного університету імені
Миколи Гоголя

Допущено до захисту: Протокол № 5 від 13.12. 2021 р.
Завідувач кафедри дошкільної освіти:

Кононко О.Л., д. психол. н., професор

Ніжин – 2021

Анотація. Тема магістерської роботи «Педагогічні умови формування у дітей 5-6 років естетичної культури на заняттях з образотворчої діяльності» досліджувалася на теоретичному та емпіричному рівнях. Результати вивчення представлені у трьох розділах роботи. На теоретичному рівні обґрунтована проблема розвитку естетичної культури старших дошкільників, зокрема: проаналізовано стан вивчення питання художньо-естетичного розвитку дітей 5-6 років у психолого-педагогічних дослідженнях; здійснено огляд та відповідну аналітичну роботу над джерельною базою з вивчення проблеми формування естетичної культури дітей старшого дошкільного віку засобами образотворчої діяльності в умовах закладу дошкільної освіти.

Для розв'язання емпіричних завдань дослідження, розроблена програма й методика констатувального, формувального й контрольного етапів педагогічного експерименту. Розроблені критерії, показники сформованості естетичної культури старших дошкільників та схарактеризовані її рівні, на основі виділених педагогічних умов розроблено програму вдосконалення естетичної культури на заняттях з образотворчої діяльності.

Ключові слова: естетична культура дітей 5-6 років, образотворча діяльність дитини 5-6 років, заняття з образотворчості, художньо-естетичний розвиток, мистецька компетентність.

Annotation. The topic of the master's thesis "Pedagogical conditions for the formation of aesthetic culture in children aged 5-6 years in visual activities" was studied at the theoretical and empirical levels. The results of the study are presented in three sections of the paper. At the theoretical level, the problem of developing the aesthetic culture of older preschoolers is substantiated, in particular: the state of studying the issue of artistic and aesthetic development of children aged 5-6 years in psychological and pedagogical research is analyzed; a review and corresponding analytical work on the source base for studying the problem of forming the aesthetic culture of older preschool children by means of visual activity in the conditions of a preschool education institution is carried out.

To solve the empirical problems of the study, a program and methodology of the ascertaining, forming and control stages of the pedagogical experiment have been developed. Criteria and indicators of the formation of aesthetic culture of older preschoolers are developed and its levels are characterized. based on the selected pedagogical conditions, a program for improving aesthetic culture in visual activities classes is developed

Keywords: aesthetic culture of children aged 5-6 years, visual activity of a child aged 5-6 years, classes in Visual Arts, artistic and aesthetic development, artistic competence.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ У ОБРАЗОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	9
1.1. Естетична культура у контексті наукового знання	9
1.2. Динаміка естетичної культури у період дошкільного дитинства	15
1.3. Образотворча діяльність як чинник розвитку та формування естетичної культури дітей віком 5-6 років	23
Висновки до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ У ОБРАЗОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	31
2.1. Методика та організація дослідження	31
2.2. Аналіз сформованості естетичної культури 5-6 річних дітей і визначення її рівнів	37
2.3. Вплив на становлення основ естетичної культури 5-6 річних дітей, батьків і педагогів	46
Висновки до розділу 2	52
РОЗДІЛ 3. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ У ОБРАЗОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	53
3.1. Вихідні положення та педагогічні умови організації формувального експерименту	53
3.2. Програма формування естетичної культури дітей 5-6 років (вдосконалення)	59
3.3. Аналіз ефективності програми формувального експерименту	66

Висновки до розділу 3	73
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
ДОДАТКИ	85

ВСТУП

Актуальність теми. У суспільстві завжди цінується людина, яка здатна виконувати діяльність неординарними способами, застосовує творчий підхід задля досягнення намічених цілей, виявляючи при цьому самостійність і естетичну культуру. У дошкільному віці зростає інтерес дитини до малювання, яке належить до художньої діяльності, до сфери мистецтва.

Саме у цьому виді активності вдосконалюються особистісні можливості дітей і, водночас, розвивається художньо-творча діяльність і естетична культура. Початок її динаміки припадає на дошкільний вік. Саме тому особливої актуальності набуває питання пошуку чинників її становлення та вдосконалення, серед яких, на нашу думку, особливу роль відіграють заняття з малювання, які надзвичайно користуються попитом у дітей 6 -го року життя.

Проблема розвитку естетичної культури дітей 5-6 років піднімається у Базовому компоненті дошкільної освіти України як нормативному документі та чинних програмах дошкільної освіти. У документах акцентується увага на необхідності художньо-естетичного розвитку у дошкільників шостого року життя естетичної культури, опанування ними образотворчою діяльністю, зокрема малюванням.

У науці інтерес дослідників до естетичної культури реалізується через низку досліджень. Зокрема ряд фахівців основою естетичної культури вважає її компоненти, а заняття з образотворчої діяльності її чинником. Серед них Н. Ветлугіна, Т. Казакова, О. Корчинова, Т. Халезова, І. Ликова, Л. Шульга, О. Дронова, Л. Янцур.

Проте відкритим лишається питання педагогічних умов організації занять з малювання за нинішніх обставин. Саме тому тема магістерського дослідження: *«Педагогічні умови формування у дітей 5-6 років естетичної культури на заняттях з образотворчої діяльності»*.

Мета дослідження: виявити й експериментально перевірити педагогічні умови та методи ефективного формування у дітей 5-6 років естетичної культури на заняттях з образотворчої діяльності.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати питання формування естетичної культури особистості у науці.
2. З'ясувати суть естетичної культури дітей 5-6 років та педагогічний потенціал занять з образотворчої діяльності щодо означеного явища.
3. Експериментально з'ясувати рівні сформованості естетичної культури дітей 5-6 років та охарактеризувати їх.
4. Обґрунтувати педагогічні умови, програму оптимізації естетичної культури дітей 5-6 років та експериментальним шляхом з'ясувати їх ефективність.

Об'єкт дослідження: формування естетичної культури дітей 5-6 років на заняттях з образотворчої діяльності.

Предмет дослідження: педагогічні умови та методи формування естетичної культури дітей 5-6 років на заняттях з образотворчої діяльності.

Гіпотеза дослідження. Ефективність формування естетичної культури старших дошкільників значно підвищиться за рахунок дотримання наступних педагогічних умов:

- усвідомлення дітьми суті та значення естетичної культури за різних обставин життєдіяльності;
- вправлення у елементах естетичної культури дітьми 5-6 років на заняттях із зображувальної діяльності;
- використання різних видів занять з образотворчої діяльності;
- налагодження спільної взаємодії у розвитку естетичної культури дітей 5-6 років батьків і педагогів.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз наукових джерел, аналіз, синтез, узагальнення, моделювання); емпіричні (спостереження, бесіда, анкетування, інтерв'ю, експериментальні ситуації, лекції, елементи тренінгу,

складання пам'яток, педагогічний експеримент), *методи кількісної і якісної обробки даних*.

Наукова новизна і теоретична значущість дослідження полягає у тому, що *уточнено* зміст поняття «естетична культура дітей 5-6 років»; *розширено та доповнено* зміст понять «образотворчість дошкільників»; «заняття з образотворчості», «художньо-естетичний розвиток», «мистецька компетенція»; *уточнено* критерії, показники та рівні сформованості у дітей 5 -6 років естетичної культури; *розроблено та апробовано* систему роботи з оптимізації процесу формування естетичної культури дітей 5-6 років на заняттях з малювання, *удосконалено* педагогічні форми та методи впливу на старших дошкільників в означеному напрямку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в упровадженні в педагогічну практику розробок методичного характеру. Результати дослідження можуть бути використані студентами, магістрантами для підвищення компетентності у плані науково-практичного пізнання.

Апробація результатів дослідження. Взято участь у конференціях:

1. Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку (23 жовтня 2020 р., м. Ніжин, НДУ ім. Миколи Гоголя).
2. Сучасна дошкільна освіта у наукових пошуках студентської молоді (22 червня 2021 р., м. Ніжин, НДУ імені Миколи Гоголя).
3. Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку (26 жовтня 2021 р., м. Ніжин, НДУ ім. Миколи Гоголя).

Наукові статті:

1. Харченко Т. Ю. Образотворча діяльність як засіб формування естетичної культури дітей 6-7 року життя. *Сучасна дошкільна освіта у наукових пошуках студентської молоді* Збірник наукових статей студентів спеціальності «Дошкільна освіта» / за заг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. С. 134 - 139.
2. Харченко Т. Ю. Зображувальна діяльність дітей старшого дошкільного віку як засіб розвитку художньо-продуктивної компетенції. *Збірник*

наукових статей учасників Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції студентів, магістрів та молодих науковців "Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку" (26 жовтня 2021 року) / за заг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. С. 209 - 214.

Структура роботи: магістерська робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів із підпунктами, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи 107 сторінок, основного тексту – 75 сторінок, список використаних джерел вміщує 76 найменувань, додатків 7 на 14 сторінках.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ У ОБРАЗОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Естетична культура у контексті наукового знання

Поняття культура у науці використовується дослідниками досить активно. Зокрема у найбільш вживаному значенні воно відображає досягнення людської цивілізації у історичному плані. Відтак, це свого роду здобуття людського суспільства, які є матеріальними й духовними й, водночас, мають практичне значення [76, с. 320]. У цьому сенсі надбання людства вказують і на певний рівень його ж розвитку. Отже, означений феномен охоплює абсолютно все, що створено людською істотою і підкреслює духовний пласт Homo Sapiens.

Подальший історичний аналіз цього явища дозволив нам з'ясувати, що воно поділяється науковцями на різні види і підвиди. Особливо важливим щодо нашого дослідження є виділення естетичної культури, як особливого виду духовної. Так, О. Беляєв пов'язує цей феномен зі здатністю соціуму до вираження ставлень до прекрасного і потворного (як універсальних естетичних цінностей). Автор визначає її як системне утворення, до складу якого входять естетичні ставлення людей, які опосередковані мистецтвом і художньою діяльністю (або творчістю) [75, с. 169]. Отже, з точки зору естетики під культурою розуміються цінності (надбання людства), які опосередковані художньою творчістю й передбачають їх оцінку з боку краси.

Культура, на думку М. Розова, інтерпретується як система, яка здатна до самовідтворення, у той час, коли змінюються покоління, свідомість людини, а також речі і явища суспільного життя [59, с. 190]. Як бачимо, за такого розгляду культури підкреслюється необхідність відтворення цього феномену

конкретною особою, поколінням у тому числі, що вказує на наявність психологічного змісту естетичної культури.

У цьому контексті варто розглянути положення, запропоновані О. Киричук щодо психологічного підґрунтя естетичної культури. Зокрема науковець акцентує увагу на аспектах відображення та втілення свого особливого у матеріальному чи духовному мистецтві. Крім того, науковець підкреслює особистісний пласт такої діяльності, яка на пряму залежить від уподобань, інтересів, здібностей і унікальності людини – творця, рівня її освіченості у питаннях мистецтва, краси тощо. Отже, дослідник акцентує увагу на кількох аспектах особистісного у естетичній культурі: процесу створення цінностей, психологічній складовій естетичної культури, засвоєння здобутків людської цивілізації, а також її взаємозв'язок з іншими компонентами спрямованості: потреби й бажання, інтереси й вподобання, цілі діяльності та шляхи їх втілення, механізми засвоєння людиною скарбів цивілізації [18, с. 120]. Отже, досліджуваний нами феномен, окрім суспільного-історичного, має ще й особистісний пласт, що передбачає засвоєння, осмислення, відтворення та втілення певних суспільного-історичних надбань у конкретній діяльності, переважно мистецькій.

Доцільно буде розглянути педагогічний біг досліджуваного явища. Так, М. Ярмаченко акцентував увагу, на цілеспрямованому формуванні естетичної культури (у його термінології - досвіду). Науковець наголошує, що таким чином набутий досвід сприяє виникненню на рівні почуттів смаків і культури поведження, зокрема естетичної її компонент. Відповідно до уявлень дослідника цілеспрямоване залучення особи до цієї сфери людського буття відбувається через естетичне виховання. Отже, досліджуване нами явище, у педагогіці розглядається як вихованість особистості, більш точніше естетична вихованість, що може розглядатися як цілеспрямоване залучення особи до естетичної культури соціуму.

Відтак, формування досліджуваного явища має місце і є метою естетичного виховання. Так, В. Сластьонін, продовжуючи дану тезу, відмічає,

що цей бік формування особистості пов'язаний із виробленням можливостей сприймання та розуміння краси у мистецтві та навколишнього світі. Також автор доповнює окреслені можливості: розвиток комплексу уявлень, поглядів і переконань, які дозволяють особі диференціювати у естетичні цінності [60, с. 269]. Отже, науковець говорить про культуру як про здатність сприймати та розуміти прекрасне у світі. У іншій роботі дослідник напряду пов'язує відмічені особливості зі зрілістю особистості. Зокрема він говорить про наслідки цілеспрямованих впливів у цьому аспекті дійсності: це естетичні почуття, смаки, відповідне оцінювання предметів з позиції краси, ставлення. Всі ці названі елементи утворюють сутність естетичної свідомості особи. Як бачимо, науковець розглядає проблему естетичної культури крізь призму свідомості людини. Коли вдатися до узагальнення можна зазначити, що вданому випадку йде мова про певні знання, ставлення до них, та відповідна поведінка людини. Так, у спрощеному вигляді можна осягнути суть естетичної культури.

За такого бачення досліджуваного феномену його неможливо уявити без категорії розвитку, зокрема естетичного. Так, С. Рубінштейн тут говорить про розвиток естетичного почуття. Дослідник відмічає, що основою їх виникнення є удосконалення й диференціація емоційних і предметного-пізнавальних елементів (складових), що призводить до появи почуттів, їх відокремленню від емоцій і предметів та їх спрямованості на конкретні об'єкти, що передбачає певне ставлення до них. Автор відносить такі почуття до вищих, оскільки, на його думку, у їх змісті виявляється зумовленість їх розвитку суспільного - історичним становленням людини. Науковець підкреслює, що утворюючи предметне буття різних культурних сфер, соціум сприяє виникненню і розвитку суто людських почуттів, оскільки (кожна) будь-яка нова сфера неодмінно відобразиться на свідомості, яка передбачає виникнення відповідного ставлення [57, с. 576]. Як бачимо, у руслі проблеми людської свідомості простежується розвиток естетичних почуттів і, відповідно, культури. Отже, естетичну культуру, на нашу думку варто розглядати, як певне особистісне утворення, яке

ґрунтується на знаннях і уявленнях про прекрасне і потворне, сприймання крізь них навколишнього світу, вираження до них певного ставлення (почуттів) і відповідних дій чи діяльності.

За такого розуміння естетичної культури феномен культури, його сутність, найкращим чином сформулювала І. Зимня. Авторка підкреслює взаємозв'язок освіти з культурою, що передбачає культуру відповідність у освіті. Так за допомогою освіти відбувається культурне відтворення особи або відтворення культури особи у соціумі [15, с. 41]. За такого бачення культура, у тому числі й естетична, вміщує у собі освіту, виховання та розвиток, а її носієм є людина, особистість.

У цьому ж контексті естетичну культуру особи деякі автори ототожнюють з естетичним потенціалом. При цьому його суть полягає у мірі розвиненості, змісті та інтенсивності потреби у красі, а також тим як саме особистість їх задовольняє. Н. Шевандрін наголошує, що центральним елементом тут виступає активність особи, яка має емоційний контекст (естетичне забарвлення) й реалізується у сфері мистецтва й творчості [72, с. 9]. Як бачимо, науковець акцентує увагу на бажаннях естетичного змісту й відповідній активності людини, яка намагається їх задовольнити.

Подальший теоретичний аналіз досліджуваного явища дозволив нам з'ясувати, що обмежувати його естетичною свідомістю ні в якому разі не можна, адже цьому суперечить категорія естетичного ставлення. Так, О. Запорожець, Т. Маркова наголошують, що поняття ставлення, у загальному розумінні, відображає взаємозв'язок і взаємовплив між особою та навколишнім світом. Відповідно, у ньому відображається низка мотивів, почуття, а також свідомість. Коли ж до уваги брати незрілу особистість, то естетичне ставлення утворюють емоційна чутливість до прекрасного, (добрі) гарні почуття, творча активність, намагання до перетворення навколишнього світу, оцінювання красивих, гармонійних поєднань барв, звуків, графічних образів тощо [43, с. 194]. Дослідники вважають, що це утворення у структурі особистості включає до свого складу три складових: здатність до емоційних переживань і здатність

інтенсивного опанування художнім досвідом, пошуковими діями і спеціальні художні та творчі здатності. Перша складова сприяє виникненню мотиваційної налаштованості на виконання художньої діяльності (поява вподобань, зацікавленості, які переростають у спрямованість естетичного плану. Друга складова дозволяє значно розширити досвід щодо мистецтва, його видів, виражальних засобів, а також бажання практичної реалізації набутих знань. Третя складова – використання усвідомленого ставлення, що дозволяє вбачати відповідний рівень розвитку особи. Як бачимо, важливим чинником естетичної культури людини є її ставлення до категорій естетики, що дозволяє проявити свої вподобання у художній діяльності.

У цьому контексті цікавими є погляди Б. Ліхачова, який підкреслював значення особистості у контексті суспільно-історичного: це можливості відчувати, оцінювати красу (цінності) у побуті, навколишньому світі, а також здатності до створення художніх цінностей. Саме ці ознаки на думку науковця є характеристиками особистості, яка досягла зрілості, а тому є зразком для розвитку інших, наслідування її дій. Як бачимо, всі дослідники вважають, що культурна особистість у естетичному плані проходить певні шаблі у своєму розвитку, що є неможливим без виховання і навчання. У цьому контексті, на нашу думку, можна зазначити, що досліджуване нами явище, відображає рівень естетичного розвитку людини.

Саме тому Г. Лабковська розрізняє соціальний та індивідуальний рівні досліджуваного явища. Так естетична культура соціуму визначається низкою естетичних цінностей, як природних так і тих, які створені людською працею, що приймають участь у стосунках суспільства з навколишньою дійсністю, у прагненні, намаганнях соціуму досягти досконалості, повного розквіту системи суспільних стосунків. Щодо особистісного рівня досліджуване явище визначається як цілісна система можливостей особи, яка дозволяє відчувати, переживати і змінювати природу, суспільне буття та власне людину за законами краси, що відкривають шлях до гармонійного становлення абсолютно

всіх сутнісних сил особистості [76, с. 18]. Надалі мова у нашому дослідженні йтиметься про особистісний пласт естетичної культури.

Вагомий внесок у визначенні її складових було зроблено М. Каганом. Так, у найбільш загальному розумінні автор пропонує її розуміти як певного роду результат естетичного розвитку людини, що проявляється у естетичній творчій здатності і певних особистісних рисах. При цьому до її компонентів він відносить набуті психологічні елементи: творче мислення, репродуктивну й творчу уяву, здатність до асоціацій, високу міру розвиненості естетичного сприймання, почуття, смак, потребу та ідеал.

Крім того дослідник приділяє великої уваги й естетичній свідомості, яка становить інший бік досліджуваного явища й доповнює цілісність його. Він відносить до цього аспекту: а) естетичну емоцію, яка визначає як емоційне переживання, що відображає рівень духовності особи, її погляди про бажане й красиве у теперішньому та майбутньому; б) естетичні переживання, що визначає атом особи у ході споглядання чи створення художніх цінностей, що виникає на основі емоцій; в) естетичне почуття, що є концентрованим проявом емоцій та переживань, це ставлення особистості до категорій прекрасного; г) естетичний смак – система особистісних вподобань, яка ґрунтується на поглядах особи на естетичні категорії, які мотивують до відповідної діяльності; д) естетичні погляди та переконання – це стійкі уявлення про суть прекрасного та його ролі у людському житті, що набувають форми мотивів, звичок поведінки; е) естетичні потреби визначаються як прагнення до гармонії зі світом краси і є основою ставлення людини до відповідних категорій.

Ще одним з аспектів, який стосується естетичної здатності є те, що на рівні особистості вони, на думку Г. Лабковської та М. Кагана, проявляються на рівні художніх здібностей, які не рідко називають (ототожнюють) з творчими [К, с. 20-61]. Як бачимо, науковці достатньо ґрунтовно розглядають естетичну культуру особистості й виділяють у ній два основні пласти: здібності художні та свідомість. Обидва ці утворення мають втілення у психічних процесах і властивостях конкретної людини.

Таким чином, естетична культура достатньо активно досліджується науковцями. Як науковий феномен вона розглядається або з позиції соціуму, або з позиції особистості. З боку суспільства – це матеріальні й духовні надбання людства, які підпорядковуються категорії краси, гармонії у світі людей, природи та відображають рівень розвитку людської цивілізації. З позиції особистості – це сукупність здатностей особи до сприйняття, розуміння, ставлення та створення естетичних цінностей. Як особистісне утворення його утворюють два пласти: пласт естетичних здібностей, основними складовими є художні здатності; рівень свідомості, що відповідає за емоційно-почуттєве ставлення до світу прекрасного. Досліджуваний феномен у особистісному плані має відношення до естетичного розвитку та містить у собі наступні компоненти: художні здібності та риси особистості, естетичні емоції, почуття, переживання, ставлення, смак, погляди та переконання, потреби та мотиви. Окрім означених елементів до його складу входять творче мислення, репродуктивна й творча уява та естетичне сприймання. Отже, у нашому дослідженні ми користувалися таким визначенням естетичної культури людини – це досягнутий рівень естетичного розвитку, в основі якого закладено художні здібності, естетичні емоції, переживання, почуття, потреби, смаки та мотиви, особистісні якості, які проявляються у творчому мисленні, продуктивній уяві, сприйманні у процесі (ході) виконання різних видів художньої діяльності.

1.2. Динаміка естетичної культури у період дошкільного дитинства

У попередній частині роботи було з'ясовано, що естетична культура особистості відображає міру естетичного розвитку людини та проявляється у художніх здібностях, емоціях, почуттях, смаках у певних видах діяльності чи художньої поведінки. Оскільки означене утворення не є успадкованим, виникає необхідність з'ясування його генезису, розпочинаючи з найбільш ранніх етапів онтогенезу, тобто з дошкільного дитинства.

Т. Поніманська досліджуючи явище розглядає його у взаємозв'язку з естетичним розвитком, а більш точніше вважає його результатом. При цьому вона визначає її наступним чином: унікальне поєднання рис особистості, які взаємодіють між собою і складають певну гнучку систему, що здатна до змін внаслідок її стосунків зі світом краси. Також дослідниця акцентує свою увагу й на складових цього феномену, які вона визначає: а) естетична свідомість; б) потреби та відношення; в) цілеспрямована активність [54, с. 146]. Як бачимо, у сфері наукових інтересів три компоненти, які визначають суть досліджуваного явища.

Авторка, розглядаючи першу складову, вважає, що її підґрунтям становить естетичне сприймання. Аналізуючи його, дослідниця наголошує, що воно полягає у розумінні ознак з позицій краси (чи інших естетичних категорій) речей навколишньої дійсності, усвідомлення таким чином їх суті та взаємозв'язків з поглядами, уявленнями особи щодо світу. Як бачимо, ця складова, на думку авторки, має відношення до поглядів, переконань та еталонів мистецтва й культури [53, с. 278].

Ця складова естетичної культури передбачає утворення у свідомості конкретного образу, у сукупності його зв'язків крізь призму категорій краси й гармонії. При цьому спостерігається зацікавленість особи змістом художнього образу, його формою та засобами, що підкреслює його виразність [46, с. 58]. У дітей дошкільного віку на основі нього відбувається оцінювання предмету чи речі, яка сприймається та з'являється відповідне ставлення. Дослідження низки науковців засвідчують, що дошкільнята у ході сприймання виявляють зацікавленість предметом чи явищем, розрізняють його (їх) форму, ототожнюють довжину, розрізняють колір, а також можуть досягнути розумом живописні твори. При цьому рівень їх сприймання естетичного плану буде різнитися, що говорить про певні його рівні розвиненості. Так, на першому рівні діти здатні розпізнати предмети, але не їх образи; на другому – вбачати цілісний образ, а також окремі виражальні засоби та певним чином здатні оцінити (сформулювати вислів) зображення; на третьому, високому рівні

малюки здатні поєднати зовнішні ознаки образу з його внутрішніми характеристиками(рисами характеру). Як бачимо, естетичне сприймання значно розвивається у дошкільників і може різнитися рівнями сформованості, що у дітей 5-6 років воно буде характеризуватися більшою глибиною. [6, с.1]

Друга складова досліджуваного явища тісно пов'язана з таким утворенням як естетичне ставлення. Зокрема І. Ликова вказує на його полікомпонентну природу, оскільки до його складових відносить потреби, ідеали, смаки, оцінку естетичного змісту. Водночас авторка підкреслює, що воно пов'язане з існуючими шляхами пізнання навколишнього світу з позиції краси. Також дослідниця вказує, що підґрунтям цього утворення вважається емоційність, зацікавленість та практичні діяння. Воно поступово розвивається у дітей дошкільного віку через органи чуттів. При цьому у дітей 5-6 років спостерігається досить дієве опанування сенсорних еталонів, засобів виразності, зображувальними матеріалами, що дозволяє їм більш глибоко сприймати речі та явища з естетичного боку [31, с. 19]. Як бачимо, авторка приділяє цій складовій значно більшої ролі, ніж попередній, оскільки вона говорить, що сюди, за певних обставин можна віднести й сприймання, змістом якого є категорії естетики.

Цікавим щодо нашого дослідження є погляди й інших науковців щодо сутності естетичного ставлення. Так, відома дослідниця дитячого мистецтва Н. Ветлугіна також вказує на його складність і пропонує такі його складові: а) можливості емоційно переживати явища, речі, події, що призводить до появи естетичного й етичного у структурі спрямованості особистості (ці категорії, на думку авторки, дуже пов'язані між собою); б) зорієнтованість на швидке опанування художнім досвідом (у плані навчання зі сторони дорослого, а також самоосвіти); в) виникнення (прояви) художніх і творчих здібностей та їх вдосконалення у ході опанування інструментами (засобами) відповідної діяльності [5, с. 3]. При цьому науковець відмічає, що дитина дошкільного віку набуває : 1) першочерговий емоційний досвід, який їй приносить користь у плані орієнтування у мистецьких творах; 2) здатність до емоційного співчуття,

схвалення прекрасного та засудження потворного; 3) отримати основу для формування естетичних понять, висловлювань; 4) можливість використовувати набутий досвід під час певної діяльності, за певних обставин життя, насамперед у колективі однолітків.

У певній мірі подібними нам видаються погляди Л. Комісарової щодо естетичного ставлення. Так, авторка наголошує на необхідності його цілеспрямованого формування, оскільки ставлення такого змісту передбачають виникнення емоційної реакції на красу, прояви естетичних, бережливе ставлення до живих істот у світі, природі, а також оцінювання прекрасного як у природі, так і в мистецтві. При цьому авторка відмічає, що діти 5-6 років вже є здатними сприймати і відчувати прекрасне та потворне у навколишньому світі. Це можна відмітити, на думку дослідниці, у певній зацікавленості дітей до процесів, які відбуваються у природі, у суспільному житті, у їх можливостях встановлювати взаємовідношення між сприйняттям явищ природи з їх втіленими художніми образами у мистецтві [23, с. 17] спрямованого формування, оскільки ставлення такого змісту передбачають, виникнення емоційної реакції на красу, прояви естетичних почуттів, бережливе ставлення до живих істот у світі, природі, а також оцінювання прекрасного як у природі як у природі, так і в мистецтва. При цьому авторка відмічає, що діти 5 – 6 років вже є здатними сприймати і відчувати прекрасне та потворне у навколишньому світі. Це можна помітити, на думку дослідниці у певній зацікавленості дітей до процесів, які відбуваються у природі, у суспільному житті, у її можливостях встановлювати взаємовідношення між сприйняттям явищ природи з їх втіленими художніми образами у мистецтві. [К, с. 17].

Н. Лисенко та Н. Кирста, аналізуючи естетичне ставлення відмічають, що воно спрямоване на довкілля та виявляється через унікальну структуру зв'язків конкретної дитини з естетичними ознаками світу. Його ж зміст полягає в емоційній реакції – відповіді на категорію прекрасного, на стійкі почуття з позитивним забарвленням, на продуктивну активність, що у сукупності проявляється через бажання досягнути гармонії поглядів(переконань,

установок) з конкретними виробами умільців. [32. с. 212}. Це стає можливим, через порівняння естетичних еталонів, створених людською цивілізацією та їх оцінкою конкретними дітьми дошкільного віку. Відтак, естетична культура – це наслідок продуктивного опанування дошкільником знаннями, вміннями, навичками, які мають відтінок краси. Як бачимо, чи не найбільш важливою складовою досліджуваного явища є ставлення дітей естетичного змісту, які дозволяють знаходити, порівнювати, оцінювати, творити матеріальна та духовні продукти (цінності) у межах вікових можливостей. Саме тому, С. Кулікова, Т. Козлова аналізуючи цей пласт виховання дітей говорять про групу завдань, які зорієнтовані на формування естетичних ставлень.[20., с. 162].

Б. Волков, Н. Волкова наголошують на тому, що сприйняття дитини 5-6 років набуває ознак свідомого, цілеспрямованого, а також такого процесу, що є зорієнтованим на детальний аналіз. Автори підкреслюють, що йому є властиві довільні дії, зокрема спостереження, розглядання, пошук. Все це дозволяє малюку усвідомити й визначити властивості предметів, їх стан, зв'язки, дії з ними. Також дослідними вказують, що у цьому віці між сприйняттям, мовленням і мисленням з'являються певні відношення, що піднімають його на більш вищий рівень. Зокрема дошкільнята використовують назви властивостей, ознак, розмаїття предметів, а також вказують і на взаємовідношення між ними. Водночас малюки поєднують зі сприйняттям мислення, особливо образне, що дозволяє їм діяти в уявленій ситуації, керуючись при цьому уявленнями, які вони вчать співвідносити з реальними еталонами. Логічне ж мислення дозволяє їм аналізувати, класифікувати набутий досвід та використовувати його на практиці, в тому числі у продуктивній (естетичній діяльності). Як бачимо, відбувається інтелектуалізація сприйняття, що вдосконалює обізнаність дітей у мистецьких сферах і спрямовує їх зусилля на засвоєння мистецького досвіду.

Третій елемент (складова) – естетична діяльність у досліджуваному нами явищі. Вона визначається як цілеспрямована активність в результаті якої з'являються (виникають) цінності як матеріальні так і духовні, що мають відношення до категорій прекрасного, потворного, гармонії. Стосовно

дошкільнят – це певна практика, у ході якої відбувається вироблення та використання творчого досвіду з метою встановлення гармонії дитини з навколишньою дійсністю за законами краси [7. с, 287]. Як складова естетичної культури й певний засіб (спосіб) взаємодії зі світом вона чинить неабиякий вплив на емоційно-чуттєву сферу малюка, дозволяє йому сприймати й надавати оцінки (виражати власне ставлення) предметам і явищам зі сторони естетичного, а також зростати, розширювати свою внутрішню свідомість, осмислювати суть творчої діяльності та намагатися її втілювати у власними діями.

Також варто відмітити, що у дітей дошкільного віку окреслена активність пов'язана з мистецькою освітою й носить назву художня. Вона досягає апогею у своєму розвитку у старших дошкільників, йому сприяє функція уяви, як вищої психологічної функції (за Л. Виготським). Художня діяльність є одним з напрямків естетичної активності й , відповідно, впливає на предмет нашого дослідження. У такій діяльності, на думку В. Котляра, малюк проявляє усвідомлене ставлення до навколишнього світу, що надає допомогу йому у з'ясуванні можливостей власного внутрішнього світу, осмислити свої здатності сприйняття, уявлень (поглядів), кола інтересів, кругозору, а також пізнавальних здатностей [27. с, 144]. Означена активність стосовно дошкільників реалізується у декількох видах: образотворчості (малювання, ліплення, аплікація, конструювання); музичній діяльності (слухання музики, спів, виконання музично-ритмічних рухів, гра на музичних інструментах); театралізованих іграх. Як бачимо, художня діяльність охоплює достатньо широкий діапазон практики для дітей, а тому може розглядатися як окреслений напрям естетичного, такі в цілому може його повністю реалізувати, зокрема щодо дітей 5 – 6 років.

О. Дронова у цьому контексті підкреслює, що дитяча художня діяльність, зокрема образотворча, забезпечує естетичну функцію. Вплив останньої простежується, насамперед, на сенсорних можливостях малюків: відчуття властивостей зображувальних засобів і зображувальних матеріалів. Все це, на

думку дослідниці, провокує виникнення у вихованців поглядів на красу, як на гармонійне поєднання кольорів, форм, звуків, запахів. Наслідком подібних уявлень стає естетичний смак і поряд з ним складові естетичної культури. Вона, згідно поглядів дослідниці, містить наступні компоненти – перцептивний (сприймання), діяльнісний (вміння художні), поведінковий (ставлення до краси у поведінці, вчинках). При цьому науковець підкреслює роль дорослого, який має зорієнтувати малечу на категорію прекрасного, яка певною мірою представлена у навколишньому світі: довкіллі, природі, у мистецьких творах, у стосунках між людьми. На основі формування дитячих ставлень до всього цього у них (малюків) з'являється прагнення до наслідування митців, перевтілення у них, передавання краси через художні образи у мистецькій діяльності[13. с, 142]. Як, бачимо акцентується увага науковцем на взаємозв'язку художньої діяльності з красою, як естетичної категорії, а також виникненні на основі їх взаємодії компонентів естетичної культури зростаючої особистості.

Головним чинником у такому ключі розв'язання проблеми естетичної культури дошкільників виступає мистецька освіта дитини. На думку О. Половіної, цей фактор має бути максимально зорієнтований на особистість дошкільника, в першу чергу, на її емоції і почуття. При цьому її зміст і характер мають стимулювати дітей до творчості, а не звичайного наслідування, чи репродуктивних дій. Тому авторка підкреслює важливість побудови мистецької освіти на засадах креативності, на принципі синкретичності мистецтва, а також творчості педагога ЗДО [46, с. 15]. Як бачимо, дослідницька позиція полягає у необхідності цілеспрямованого керівництва у вихованні естетичної культури, що потребує активізувати увагу до мистецької освіти, як складової художнього виховання дітей у ЗДО.

Варто відмітити, що у оновленому БКДО акцентується увага саме на необхідності формувати мистецько – творчу компетентність дитини. У означеному документі визначено і зміст цього утворення: можливості, які дозволяють дитині – дошкільнику виявляти на практиці (у діяльності,

поведінці) власний художньо-естетичний потенціал з метою досягнення позитивного результату у творчій діяльності, підґрунтям якого є естетичні переживання (емоції та почуття), емоційно – ціннісне ставлення до дитини, до мистецтва в цілому, а також вміння використовувати мистецький досвід за різних життєвих обставинах [1, с. 7]. Отже, естетична культура дошкільника у Державному стандарті ототожнюється з мистецько-творчою компетентністю дитини 5 – 6 років. Наші передбачення підтверджують коментарі розробників цього документу [47, с. 3], що акцентують увагу на необхідності виховувати до емоційно – почуттєвого сприймання навколишнього світу, а також створювати умови для виявлення та проявів дитячих мистецьких актів, дій, що характеризуються самостійністю.

Означені вище положення втілені у програмах дошкільної освіти (чинних). Зокрема Українське дошкілля орієнтує працівників ЗДО на розвиткові у вихованців старшої групи наступних особистісних властивостей, що входять до досліджуваного явища[55, с. 210]: осмисленість обрання художньої діяльності; зорієнтованість на передавання власних вражень у власних продуктах чи від мистецьких творів; зацікавленість власними здобутками фахівців художньо – творчих професій, цікавість до творів мистецтва; власні погляди, точки зору на втілення художніх образів; розвинений художній смак, виявляється знання естетичних категорій на рівні гарно – негарно; вміє самостійно обирати необхідні матеріали та втілювати художні образи, а також надавати їм оцінки. Як, бачимо існує певний взаємозв'язок щодо уявлень сутності естетичної культури на науковому рівні та втіленням провідних положень у практику сучасної дошкільної освіти у БКДО, а також чинних програмах.

Таким чином, у питання естетичної культури дітей 5 – 6 років зробили вагомий внесок Н. Ветлугіна, Т. Поніманська, О. Запорожець, Т. Маркова, Л. Комісарова, І. Ликова, О. Дронова, О. Половіна та інші. Згідно їх уявленням досліджуваного явища – це інтегративне особистісне утворення дитини 5 – 6 років, яке дозволяє їй сприймати, розуміти, виражати власне ставлення, а також

втілювати у практичній діяльності художні образи з позицій прекрасного та гармонії. Основою цього явища науковці вважають емоційні переживання та естетичні смаки, які мають місце у структурі феномену: естетична свідомість, естетичні ставлення й інтереси, практична діяльність, що характеризують естетичний розвиток старшого дошкільника. У сучасній дошкільній освіті досліджуване явище ототожнюють з мистецько – творчою компетентністю малюка 5 – 6 років, яка полягає у можливостях зростаючої особистості виявляти й виражати власне ставлення до гармонії та прекрасного у навколишньому світі, проявляти особистісний естетичний потенціал у практичних діях художньої діяльності та відповідним чином оцінювати досягнутий результат. Компонентами досліджуваного явища виступають: перцептивний (сприймання і розуміння), діяльнісний (виконувати художні дії), поведінковий (виявляти набутий досвід у повсякденному житті). Основними чинниками їх формування у сучасних умовах вважається мистецька освіта.

1.3. Образотворча діяльність як чинник розвитку та формування естетичної культури дітей віком 5-6 років

У ході аналізу естетичної культури дітей 5-6 років з'ясовано, що даний феномен у онтогенезі поступово розвивається та є чутливим щодо певних чинників, зокрема тих, які відносяться до мистецтва, більш точніше мистецької освіти. Зокрема виявлено, що мистецька освіта розглядається в контексті художнього виховання та зорієнтована на формування у 5-6 – річних малят мистецько-творчої компетентності, яка ототожнюється у цьому віці з естетичною культурою зростаючої особистості.

Так, О. Половіна вважає, що означений вид освіти зорієнтований на виховання, насамперед, естетичного ставлення дитини до гармонії у навколишньому світі, до краси, яка йому властива. При цьому авторка доводить до відома, що на сьогодні у дошкільній існує декілька підходів, які вважаються

специфічними, самоцінними й, одночасно, ефективними. Зокрема до них вона відносить: педагогічний супровід, супровід-ініціювання, обмежене керівництво, цілеспрямоване навчання, а також – вільне образо творення [51,с.3]. Означені підходи характеризуються вибором зі сторони вихователя форм і шляхів подання малюкові знань і практичних вмінь і навичок.

У сучасних дослідженнях робиться акцент на тому, що нині існує достатньо широкий спектр педагогічних засобів (форм і методів) навчання. Зокрема – заняття, ігри – драматизації, імпровізації тощо. Взагалі методи та форми навчання визначаються у дошкільній педагогіці, а у мистецькій освіті чи художньому вихованні мають свої особливості. Так, сучасні дослідники відмічають, що у розпорядженні вихователів у садочках є переважно три освітні форми: гра, екскурсія й заняття[45, с.162-164]. Найбільш ваговою серед них є заняття, яке є певним підґрунтям навчальної діяльності в ЗДО саме для старших дошкільників. При цьому саме у ході означеної форми малюки здобувають теоретичний і практичний досвід у певній галузі знань; взаємодія учасників носить груповий і колективний характер; організатором у плані підготовки та проведення є вихователь, завжди зорієнтовує вихованців на певні знання, навички.

Т. Поніманська відмічає, що ця форма містить у собі два аспекти опанування досвідом, тобто навчання (засвоєння необхідних знань, та їх застосування у практичній діяльності, де педагог одночасно спостерігає та бере участь, що активізує сумісну активність його з дітьми), а також і формування певних особистісних властивостей (зокрема суб'єктивності), певного ставлення чи взагалі рис особистості. Як бачимо, авторка підкреслює певну гуманізацію цього педагогічного явища [53, с. 391]. При цьому використання занять передбачає їх організацію щодо конкретної вікової групи.

Так, колектив дослідників відмічає, що у вихованців старшої групи суттєво підвищується довільність когнітивних процесів, з'являються основні розумові вміння та операції, що дозволяє педагогам суттєво розширити навчальні завдання. Зокрема, навчання певних видів художньої діяльності

передбачає збагачення досвіду дошкільників у плані їх втілення, у розмаїтті художньої практики [45, с.105]. Як бачимо, вікові особливості дітей передбачають ускладнення занять взагалі й зображальних за змістом в цілому.

Подібної думки дотримуються сучасні українські дослідники [ЛК, с.271]. Так, вони наголошують, що перспективність у вихованні дошкільників старшої групи напряму залежить від доцільної організації й ведення заняття. При цьому науковці значно акцентують увагу на виховному аспекті, оскільки вихованці формують у себе вольові та творчі риси, а також стають здатними до зосередження уваги не лише на цікавих моментах, але й на таких, які потрібно усвідомити. Отже, така форма організації стимулює особистісне зростання. Як бачимо, на заняттях старші дошкільники вже мають певну особистісну готовність до набуття певного досвіду та за вмілого педагогічного керівництва вихователя ця форма організації навчальної діяльності стає могутнім чинником розвитку особистісних утворень, у тому числі й естетичної культури.

Проте, особистісне утворення, яке є предметом нашого дослідження, формується у переважній більшості на заняттях з образотворчого мистецтва. Згідно з поглядами Л. Тарасової, останні мають відповідати змісту чинної програми, бути ефективно організованими зі сторони вихователя, характеризуватися гарною підготовкою власне педагога, містити у ході роботи відповідні зображальні матеріали та необхідне обладнання, але головне – це послідовне керівництво художньою діяльністю вихованців старшої групи ЗДО [56, с. 163]. Водночас авторка наголошує на тому, що особливого значення у роботі зі старшими дітьми набувають вербальна інструкція, конкретні завдання для самостійного визначення, як саме і у якій послідовності варто робити, а також організація колективного перегляду дитячих робіт. Отже, щоб заняття мистецького плану було ефективним у формуванні естетичної культури дітей 5-6 років воно має бути належним чином організоване й відповідати віковим можливостям його учасників.

Окремі дослідники наголошують, що вихователі, які проводять подібні заняття повинні мати справжні знання з образотворчості, характеризуватися

виразною культурою сприймання не лише мистецьких творів, але й дитячих малюнків чи виробів, а також виявляти необхідну культуру спілкування, й мати у своєму розпорядженні дієві засоби стимулювання креативної активності малят у мистецтві [43,с.133]. Отже, висуваються неоднозначні вимоги до вихователів (інструкторів з образотворчої діяльності дітей у ЗДО) та підкреслюється їх роль у проведенні означеної форми навчання у дошкільній установі.

Водночас провідні фахівці у галузі мистецької освіти у ЗДО вказують, що заняття, які передбачені в установленому порядку для проведення з дітьми дозволяють слідувати певній логічній послідовності й утворюють відповідний комплекс (систему), дотримання якого сприятиме ефективному формуванню (естетично – творчого розвитку дітей) естетичної культури. Адже, на думку дослідника саме реалізація комплексу повною мірою призведе до появи у естетичній діяльності відповідним чином спрямованого ставлення, яке дозволить виражати власне естетичне бачення світу через розмаїття зображальних засобів мистецтва [31,с.4]. Як бачимо, специфіка занять образотворчої діяльності у ЗДО полягає у можливості поєднати їх у певну систему й планомірно її дотримуватися, що призводитиме до більшої оптимізації естетичної культури вихованців дошкільних закладів, у тому числі й старшої групи.

О. Запорожець також досліджував вплив занять на формування естетичної свідомості дошкільників. Так, науковець відмічав, що така форма освітнього процесу дозволяє ефективно впливати на виховання естетичного ставлення малят до навчального матеріалу, а також і до навчального процесу. Особливо він звертав увагу на заняття з образотворчого й мистецьких циклів, зокрема малювання, музика, художнє слово, ліплення, які зорієнтовані, згідно з його думкою, на задоволення художніх потреб і запитів, оскільки у дітей виношуються естетичні компоненти, з'являється почуття задоволеності змістом і формою здобутої інформації.

Так, згідно з уявленнями науковця, під час мистецьких занять виникає сприйнятливість (чутливість), оскільки вони зорієнтовані на запам'ятовування, на розпізнавання мистецьких творів, на усвідомлення їх характерних рис. Зокрема під час художньої активності вони (діти) засвоюють вміння та навички, що, у свою чергу, сприяє становленню й художніх здатностей. На основі декламування художніх прозових й музичних творів у дітей вдосконалюється музичне й поетичне сприйняття. Їх доповнює й відчуття ритму, знову ж таки у різних аспектах: музично – ритмічні рухи, спів, а також послідовність у орнаменті, візерунках образотворчого мистецтва. Все це, на думку дитячого дослідника, за сприяння занять художнього циклу у дітей мають місце яскраві емоційні переживання, які вони міцно запам'ятовують, і, які, з різних сторін впливають на становлення гармонійної дитячої особистості [43, с. 200]. Як бачимо, дослідник підкреслює цілісний вплив мистецтва через систему художніх занять, що неабияк стимулює розвиток гармонійної людини, за рахунок низки емоційних переживань системи художніх здібностей.

В. Котляр вважає, що заняття як форма організації навчально-виховного процесу в ЗДО свою суть черпає із загальної мистецької спрямованості та завдань естетичного виховання. Зокрема воно передбачає розширення знань про дійсність, формування у зростаючої особистості оцінки речей і подій, які у ній мають місце з позиції краси, розвиток художніх можливостей, набуття досвіду сприйняття та втілення доквілля у художніх образах, взявши за основу ті чи інші зображальні засоби певних видів мистецької практики.

Крім того, педагог-дослідник відмічає, що ці заняття, окрім означених особливостей можуть носити як репродуктивний, так і творчий характер, але завжди педагогічно керовані, орієнтовані на вікові й індивідуальні особливості, передбачають тісну співпрацю вихователя з дітьми, а також можуть бути підсилені екскурсіями, цільовими прогулянками, а також і відвідування картинної галереї художника, як одного, так і кілька мистецтв [27, с.81]. Як бачимо, така форма організації мистецької діяльності дітей у ЗДО систематизує досвід дітей, сприяє виробленню у них художніх здатностей, формування вмінь

і навичок за безпосереднього керівництва дорослого(у нашому випадку вихователя).

Спільнота українських науковців, за керівництва А. Богуш, підкреслюють, що заняття мистецького плану сприяють появі та стимулюванні у дошкільників найбільш оптимальних художніх проявів, стимулюють до продуктивних творчих дій, спрямовані на забезпечення доцільними до найбільш виразними виражальними засобами, знаряддями, матеріалами та уможливають розмаїття дій і художніх образів у мистецькій діяльності малечі, а також викликають у них зацікавленість, формують у них естетичну культуру [41, с.104]. При цьому автори вказують на педагогічний потенціал означеної форми: типи занять. Зокрема автори до них відносять 4 типи, серед яких фронтальні, індивідуальні, групові, індивідуально-групові. Отже, вагомим доповненням означеного чинника є його тип, яким варіюватиме педагог в залежності від поставлених завдань.

Н. Гавриш, сучасна українська дослідниця у галузі дошкільної дидактики вважає, що основою цієї форми організації навчання дошкільників є його зміст, а відтак найбільш фундаментальним є предметне заняття, адже це основа системності. Проте дослідниця апелює тим, що у дітей дошкільного віку «синкретична природа», що на перший план виводить заняття з між предметними зв'язками. Тому вона наголошує на тому, що педагогічно доцільним буде саме така його суть.

При цьому дослідниця пропонує розрізняти інтегроване заняття від комплексного. Так, у першому передбачено розглядання й розширення досвіду різними видами діяльності, у тому числі й мистецькими, що дозволяє отримати цілісний образ (через) завдяки взаємопроникненню всіх видів активності. У комплексному ж відбувається поетапна зміна різних форм активності: спочатку одна, потім інша й так далі [12, с.22-23]. Отже, сучасне заняття підсилює свій педагогічний вплив, згідно з поглядами авторки, завдяки між предметним зв'язкам, які дозволяють охопити явище, річ, предмет якомога цілісно та досконало.

У цьому ж ключі для нас цікавими є наступні положення, висловлені сучасними фахівцями у галузі методики образотворчості дошкільників Т. Комаровою, О. Дроновою. Так, Т. Комарова підкреслює, що розмаїття видів художньої активності становить підґрунтя для міжособистісного спілкування малюків між собою, а також і з дорослим, що у свою чергу сприяє виникненню емоційних позитивних переживань, зумовлюють виникнення відчуття задоволеності від створеного власними руками шедевр [22,с.20]. О. Дронова уточнює, що комплексні та інтегровані заняття в основі своїй передбачають поєднання різних видів мистецтв, а також їх взаємодію. При цьому дослідниця підкреслює, що саме означені форми дозволяють вихователеві мислити категоріями краси, гармонії, використовуючи при цьому всі можливі засоби естетичної діяльності [14,с.188]. Як бачимо, тут на перший план виступає полі системність мистецтва, що є додатковим стимулом до формування естетичної культури дітей 5-6 років.

Таким чином, основним чинником виховання естетичної культури 5-6-річних малюків є мистецька освіта у ЗДО, яка ґрунтується на художній діяльності в першу чергу образотворчій. Вагомим її чинником з точки зору впливу на вихованців вважається заняття. Дослідниками воно визначається як певна форма організації навчання та спосіб взаємодії між дітьми одного віку й дорослими. Водночас мистецького змісту заняття зорієнтовано на формування досвіду різних видів художньої активності у малят, на стимулювання позитивних емоційних переживань від світу прекрасного, на пізнання сутності явищ дійсності та їх оцінка з позиції краси, гармонії. Унікальність занять з образотворчої діяльності полягає у їх можливостях цілеспрямовано впливати на сприйняття світу, на втілення його краси у художніх образах, на розмаїття цілої низки мистецької практики та їх взаємодія у синтезі цілісного образу тієї чи іншої речі, події, явища. До цього науковці також додають можливості врахування педагогом вікових й індивідуальних особливостей, врахування (орієнтування) на певний рівень розвитку у дітей їх естетичної культури, їх планування та створення певної системи. З огляду на означені висловлювання

науковців вважатимемо у нашому дослідженні мистецтвознавче (художнє) заняття основним чинником розвитку естетичної культури дітей 5-6 років.

Висновки до розділу 1

Естетична культура людини – це досягнутий рівень естетичного розвитку, в основі якого закладено художні здібності, естетичні емоції, переживання, почуття, потреби, смаки та мотиви, особистісні якості, які проявляються у творчому мисленні, продуктивній уяві, сприйманні у процесі (ході) виконання різних видів художньої діяльності.

У питання естетичної культури дітей 5 – 6 років зробили вагомий внесок Н. Ветлугіна, Т. Поніманська, О. Запорожець, Т. Маркова, Л. Комісарова, І. Ликова, О. Дронова, О. Половіна та інші. Згідно їх уявленням досліджуваного явища – це інтегративне особистісне утворення дитини 5 – 6 років, яке дозволяє їй сприймати, розуміти, виражати власне ставлення, а також втілювати у практичній діяльності художні образи з позицій прекрасного та гармонії.

У сучасній дошкільній освіті досліджуване явище ототожнюють з мистецько-творчою компетентністю малюка 5 – 6 років, яка полягає у можливостях зростаючої особистості виявляти й виражати власне ставлення до гармонії та прекрасного у навколишньому світі. Компонентами досліджуваного явища виступають: перцептивний (сприймання і розуміння), діяльнісний (виконувати художні дії), поведінковий (виявляти набутий досвід у повсякденному житті). Основними чинниками їх формування у сучасних умовах вважається мистецька освіта.

Основним чинником виховання естетичної культури 5-6-річних малюків є мистецька освіта у ЗДО, яка ґрунтується на художній діяльності в першу чергу образотворчій. Вагомим її чинником з точки зору впливу на вихованців вважається заняття. Дослідниками воно визначається як певна форма організації навчання та спосіб взаємодії між дітьми одного віку й дорослими. Заняття зорієнтовано на формування досвіду різних видів художньої активності у малят, на стимулювання позитивних емоційних переживань від світу прекрасного, на пізнання сутності явищ дійсності та їх оцінка з позиції краси, гармонії.

РОЗДІЛ 2.

ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ У ОБРАЗОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Методика та організація дослідження

На початкових етапах дослідження, пов'язаного з теоретичним аналізом наукових джерел, нами було з'ясовано, що феномен естетичної культури дітей 5-6 років дослідники розуміють у якості це інтегративного особистісного утворення, яке дозволяє дитині сприймати, розуміти, виражати власне ставлення, а також втілювати у практичній діяльності художні образи, виходячи з позицій усвідомлення прекрасного та гармонії у світі.

На думку науковців досліджуване явище – це емоційні переживання та вподобання, які займають чільне місце у його структурі (естетична свідомість, естетичні ставлення й інтереси, практична діяльність), та характеризують естетичний розвиток незрілої особистості. На практиці феномен ототожнюють з мистецько-творчою компетентністю 5-6-річного малюка, щодозволяє проявляти особистісний потенціал практично завдяки діям художньої діяльності та відповідним чином оцінювати досягнутий результат.

З метою емпіричного вивчення особливостей сформованості явища, що досліджуємо, нами було проведено *констатувальний експеримент*. В цілому його *мета* полягала у з'ясуванні рівнів й основних характеристик естетичної культури 5-6-річних вихованців, які відвідують ЗДО, а також визначити виховні впливи батьків і педагогів на означене явище. Задля реалізації поставленої мети нами було сформульовано завдання, які дозволяли поетапно досягати намічених цілей. Відтак, до основних завдань констатувальної частини дослідження було віднесено наступні:

- a. Уточнити критерії та показники досліджуваного феномену та його основні компоненти дітей 5-6 років;
- b. Провести роботи з пошуку, добору та модифікації діагностичних методів для виявлення відмінних ознак досліджуваного явища та педагогічних впливів зі сторони дорослих, скомпонувавши цілісну методику;
- c. Практично реалізувати методику дослідження на утвореній вибірці 5-6-річних дівчаток і хлопчиків, батьків і вихователів.
- d. Виявити та з'ясувати відмітні характеристики рівнів сформованості досліджуваного явища у вихованців старшої групи.
- e. Проаналізувати особливості педагогічних впливів з боку батьків і працівників дошкільної установи.

Взагалі констатувальна частина проводилася у декілька етапів. Зокрема *на першому* з них (підготовчому) було узагальнено інформацію для визначення критеріїв і показників досліджуваного явища, а також проведено роботу з відбору та модифікації діагностичних методів для утворення цілісної методики дослідження. *На другому* – здійснено укомплектування вибірки дітей 5-6 років, батьків, вихователів і емпірично проведено методику, перед цим розроблену. *Третій етап* передбачав аналіз діагностичних процедур та виділення рівнів розвиненості досліджуваного феномену. Проаналізуємо зміст зазначених поступальних експериментальних дій.

Так, узагальнивши положення Т. Поніманської, І. Ликової, О. Половіної та ін., а також опрацювавши відповідні розділи чинних програм дошкільної освіти, було самостійно виділено критерії з показниками досліджуваного феномену. Означені елементи дослідження подано у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Критерії і показники естетичної культури дітей 5-6 років

КРИТЕРІЇ	ПОКАЗНИКИ
<i>образність при сприйнятті краси та гармонії світу</i>	є уявлення про певні естетичні категорії: краса, гармонія, некрасиве; має розуміння зв'язку між естетичними й етичними цінностями; знає про існування професій дорослих у художній сфері;

	усвідомлює ознаки праці та знає назви митців у художній сфері; розуміє образність контенту, художніх дій і поведінки; уявляє розвиненість у себе можливостей до виконання художньо-естетичної діяльності;
<i>позитивна емоційно-мотиваційна спрямованість на художню діяльність</i>	схильний до емоційних переживань, пов'язаних з художньою діяльністю, творами мистецтва та позитивно до них відноситься; схвально ставиться до особистісних рис митців; з поважає їх працю; радіє спілкуванню з ними, намагається бути схожим на людей, схильних до художнього фаху;
<i>схильність до втілення краси й гармонії світу у художніх діях і діяльності</i>	намагається виконувати художні дії, прагне до їх вдосконалення; прагне у власних творах зобразити красиві художні образи, передати до них своє ставлення; залюбки їх презентує іншим; імітує мистецькі дії, образи; намагається створити свої, самостійно та творчо підходить до виконання різних видів художньої діяльності.

Окрім вище названих елементів, на основі узагальнень провідних фахівців, нами означено й компоненти досліджуваного явища: пізнавальний, емоційно-спонукальний і поведінковий. Отже, вищеописані елементи феномену, який емпірично вивчався у констатувальній частині роботи, сприяли комплексному аналізу естетичної культури дітей 5-6 років та визначали послідовність шляхів реалізації діагностичної методики.

Розглянемо тепер специфіку емпіричних методів, які склали основу нашої методики дослідження. Першою з них у переліку є бесіда з 5-6-річними дошкільниками, яка орієнтована на вивчення пізнавального компоненту. Так, зміст означеного діагностичного способу взаємодії склали сім запитань, які були спрямовані на виявлення знань дітей про художні матеріали й техніки, які використовуються під час малювання. Окрім того, питання з'ясували уявлення дітей про працю художника, знаряддя роботи, значення його картин (творів) для решти людей і власне для дитини. Також означений метод сприяв діагностиці розуміння дітьми близьких до фаху художника професій і, одночасно, вказував на зацікавленість їх змістом зі сторони дошкільнят.

Бесіда була розроблена самостійно, а тому є авторською. Серед пунктів бесіди, чотири запитання були відкритими та стимулювали досліджуваних до роздумів, що дозволяло експериментатору краще зрозуміти їх знання й уявлення у означеній сфері. Решта запитань носили закритий характер і дозволили виявляти загальні тенденції у розумінні певних аспектів малювання. Цей метод проводився за звичної обстановки дітей, не відволікав їх від основної діяльності. У процесі її проведення було створено сприятливу атмосферу, яка заохочувала дітей до взаємодії та надання правдивих відповідей. Всього було отримано для аналізу 154 висловлювань дітей 5-6 років про художню діяльність (у бесіді №1 про малювання).

Бесіда №2 також є авторською й певним чином розроблена за аналогією до бесіди №1. За своїм спрямуванням вона мала на меті виявити обізнаність дітей у галузі ліплення, а також діяльності скульптора. Так, у її змісті передбачено такі пункти: знання про скульптора, особливості його роботи та значення для інших людей, дітей зокрема. Окремі пункти стосувалися знарядь діяльності, художніх матеріалів, які використовують у цій галузі. Були запитання, що виявляли знання дітей про споріднені види художніх дій (чи власне видів діяльності)означеного фаху, зацікавленість вихованців професією скульптора та їх бажання самостійно її виконувати дану художньо-естетичну діяльність.

Власне бесіда №2 складалася з 7-ми запитань, серед яких 5 – це питання відкриті, а решта 2 – закриті. Тому перші забезпечували міркування дітей 5-6 років, а другі – сприяли виділенню загальних моментів у відповідях. Означений метод проводився за комфортних умов, у звичній для дошкільників ситуації, що дозволило не відволікати їх від інших справ і видів діяльності та отримати значущі відверті відповіді. Взагалі було опрацьовано 154 наданих дітьми відповідей, що сприяли уточненню уявлень досліджуваних про види художнього фаху, їх зв'язок і відмінності. Обидві бесіди діагностували знання дошкільнят у межах пізнавального компоненту досліджуваного явища.

З метою діагностики наступного компоненту – емоційно-мотиваційного – було реалізовано два методи: бесіда №3 та розглядання творів мистецтва. Їх призначення полягало у з'ясуванні особливостей відношення дітей до художніх картин (художній фах) і продуктів праці скульптора (ліпні поробки, скульптура малих форм). Так, за допомогою представлених запитань бесіди з'ясовували наявність у дітей бажання малювати, ліпити; виявляли їх можливості для реалізації художніх намірів (вибір матеріалів, наявність задумів); визначали ставлення до однолітків, дорослих, які гарно малюють чи ліплять; прагнення до покращення власних дій, здібностей у означених галузях та розуміння дітьми необхідних кроків для реалізації відповідних бажань.

Другий метод – аналіз мистецького твору – передбачав розглядання й обговорення репродукцій живописного твору. З цією метою нами було дібрано репродукцію картини, яку розглядали діти, а потім пояснювали своє відношення до змісту зображеного. Таким чином у ході співбесіди нами було з'ясовано: чи зрозуміла дитина, що прагнув передати художник; за допомогою чого він це зробив (художній образ та його особливості створення); ставлення дітей до запропонованого мистецького твору.

Поведінкова складова емоційної культури дітей 5-6 років досліджувалася через практичне завдання. Дітей попросили втілити запропоноване дорослим предметне зображення. З метою реалізації власних можливостей їм забезпечили вільний доступ до художніх матеріалів, які передбачали обрання способу зображення (малювання, ліплення й аплікування), що включало їх самостійність (невтручання у їх дії експериментатора) і творчість у передачі й компонованні художнього образу та запропоновані ними висловлювання щодо отриманого ними результату (схвалення, нейтральне, критика).

Наступна складова методики передбачала наявність діагностичних процедур, які дозволили взаємодіяти з батьками та вихователями, що було передбачено метою констатувальної частини дослідження. Зокрема для з'ясування впливу батьків на предмет нашого дослідження було використано анкету, яка є авторською. Вона містила 11 запитань, серед яких 5 відносилися

до запитань закритого характеру та дозволяли з'ясувати загальні тенденції сімей зі впливу на естетичну культуру сина чи доньки 5-6 років, а 6 – відкриті, які дозволяли батькам надавати розширені відповіді, що сприяло отриманню нами додаткових відомостей з окремих аспектів. Взагалі цікавими для нас були такі моменти: розуміння сутності досліджуваного явища, усвідомлення необхідності його формування у власних дітей, проведення відповідних виховних впливів вдома, співпраця з працівниками ЗДО у цій сфері, бажання вдосконалювати власні знання та методи задля таких виховних впливів.

Анкета проводилася анонімно, що сприяло більшій розкритості дорослих членів родин під час надання відповідей, а також поза межами дошкільної установи (так респонденти мали змогу обрати найбільш зручний час для її заповнення), що також сприяло здобуттю більш достовірної інформації. Проведення означеного методу дозволило опрацювати понад 242 наданих відповідей.

До цієї частини методики входила ще одна авторська анкета, яка була призначена для вихователів дитсадка. Вона містила 15 запитань, які було зорієнтовано на визначення таких аспектів: досліджуваної проблеми: розуміння сутності феномену та його складових; усвідомлення необхідності його формування у дошкільників даної вікової категорії; знання основних напрямів і методів формування досліджуваного явища; взаємодія у цьому контексті з батьками старших дошкільників; які заходи проводяться з даного контексту, залучення до них сімей вихованців; роль образотворчої діяльності з огляду на ракурс особистісного утворення; прагнення до покращення знань і практичного досвіду у цьому напрямі освітньої діяльності.

Згаданий вище метод носив анонімний характер, що дозволило отримати значущі дані та використати їх для формулювання вагомих висновків про вплив вихователів на даний феномен. Всього у складі анкети було 4 закриті запитання, а решта – 11 – відкриті. Взагалі за даним методом отримали понад 150 відповідей респондентів, що дозволило підвищити рівень значущості отриманих даних.

На другому етапі констатувального експерименту було утворено вибірку досліджуваних, на якій і реалізовано комплексну методика. До її складу увійшли: 22 особи 5-6 років експериментального закладу; 10 педагогічних працівників і 25 дорослих членів сімей вихованців старшої групи. Всього чисельність вибірки склала 57 осіб. Робота з дітьми носила більшою мірою індивідуальний характер, а з батьками та педагогами – колективний.

Третій етап констатувальної частини – аналіз отриманої інформації за експериментальною методикою, представлений у наступних структурних частинах магістерської роботи.

Таким чином, проведення констатувальної частини дослідження передбачало дотримання етапів наукового вивчення, постановку мети й формулювання завдань. Зокрема нами було уточнено критерії та показники досліджуваного феномену, а також його структурні елементи. У відповідності з ними було розроблено комплексну методика дослідження естетичної культури дітей 5-6 років, до якої входили: три бесіди з дітьми, розглядання й аналіз мистецького твору, реалізація практичного завдання, що передбачали діагностування пізнавального, емоційно-мотиваційного та поведінкового компонентів. Окрему частину методики становили дві анкети (одна для батьків, інша для вихователів).

2.2. Аналіз сформованості естетичної культури 5-6 річних дітей і визначення її рівнів

У цій частині магістерської роботи було розглянуто отримані результати, які здобуто на основі розробленої методики, спрямованої на вивчення особливостей розвиненості естетичної культури досліджуваних 5-6 років і встановлення міри її розвиненості, а також встановлення впливу на означену особистісну властивість сімейного й суспільного виховання. Емпіричний матеріал, який був зібраний на основному етапі констатувального

експерименту, опрацьований повністю на завершальній стадії – узагальнення та формулювання висновків.

Спершу розглянемо здобуту інформацію щодо дітей 5-6 років. Її подано у тій послідовності, у якій описано методику констатувальної частини дослідження. Так, бесіда №1 виявляла знання малюків про фах художника. При цьому абсолютно уся дитяча вибірка відмітила, що знають про працю художника й не раз про неї чули. Всі опитані зазначили, що художник *малює (створює) за допомогою фарб картини*. Проте всі вони жодним чином не вказали: що ж саме він зображує. З нашої точки зору відповіді респондентів є надто узагальненими, хоча основне спрямування художньої діяльності вони відмітили, тобто малює і (або) створює.

У ході подальших відповідей 64% учасників дослідження зазначили, що він використовує папір, пензлі, фарби та воду, щоб краще розмішати фарби. При цьому 8% дітей, не змогли відповісти на поставлене їм запитання, а 28% значно розширили перелік зображувальних матеріалів і необхідних приладь. Зокрема всі вони вказали, що малювати можна на полотні, використовуючи мольберт і палітру, у альбомі. Крім того вони сказали, що цікаво зображувати олівцями, фломастерами й добавили, що цікаво малювати ще на склі. Отже, не всі опитані добре обізнані з матеріалами, якими користується митець.

Цікаво відповідали досліджувані про призначення продуктів (картин), які намалював художник. Відразу ж відмітимо, що біля 40% дошкільнят не змогли надати будь-якої відповіді й знизували плечима. Ще біля 40% опитаних надавали надто узагальнені відповіді: це так красиво, радує (милує) око краса, виходять дуже гарні картини. Натомість 20% 5-6-річних дітей вказали, що картини мають прикрашати кімнату у квартирі (або будинку), а люди коли їх розглядають отримують від них насолоду.

Дуже здивували відповіді старших дошкільників на останні запитання, які стосувалися їх обізнаності про сферу мистецьких професій та бажання ними займатися. Так, лише 8% з них відповіли, що їм подобається малювати, а серед переліку фаху митців назвали дизайнера, аплікатора, скульптора, аніматора,

мультиплікатора, архітектора. Біля 28% висловилися про те, що їм інколи хочеться малювати картини, а серед мистецьких професій, переважно, називали 1-2 (скульптор, архітектор). Решта досліджуваних висловитися впевнено з приводу цих запитань не змогли; переважно вони говорили, що не знають як їм відповідати, а тому їх судження були надто короткі: не знаю.

За допомогою бесіди №2 нами отримана інформація про обізнаність дітей 5-6 років у іншій сфері образотворчої діяльності – ліпленні, де основним об'єктом обговорення став фах скульптора. Зокрема всі без винятку опитані відмітили, що ця людини створює скульптури, у деяких випадках – готує матеріал до роботи (якої саме не вдалося з'ясувати). Проте матеріал, який для цього використовується називали крім категорії досліджуваних (приблизно $\frac{1}{3}$): глина, гіпс. На уточнююче запитання, чим користуєтеся під час ліплення діти називали лише пластилін. Також цікавими виявилися висловлювання учасників експерименту про результат праці скульптора. Так, понад 90% відповіли, що це скульптури людей, натомість 8% - додавали до них фігурки тварин (великі й маленькі), глиняні іграшки, бюсти видатних людей.

Не менш цікаво діти відповідали на запитання про необхідні матеріали для створення виробів скульптору. У переважній більшості вони говорили про бетон, дерево, залізо (72%). Інша ж частина зазначила, що можна використовувати глину, віск, гіпс. Коли уточнювали, чим же користуються вони на заняттях з ліплення, з'ясувалося, що лише пластиліном. Як бачимо, осторонь залишається глина, солоне тісто.

Відповідаючи на питання про значення виробів скульптора, то опитані вказували переважно на категорію краси: робить гарні скульптури, які милуються очі іншим людям; щоб дивитися на них (біля 70%). Решта ж дитячої вибірки підкреслювала, що вироби скульптора мають використовувати; як прикраси; для прикрашання подвір'їв, будинків; для того, щоб гратися; щоб знати історію.

Надані відповіді респондентів на наступні запитання дозволили з'ясувати, що значна більшість з них мало знає про споріднений фах

скульптора, оскільки 90% з них вказали лише на гончарство, а решта дітей додавали до означеного роду зайнятості архітектора, художника, дизайнера. Водночас, серед опитаних лише $\frac{1}{3}$ хотіла б у майбутньому створювати гарні скульптури, інші говорили, що їм це взагалі байдуже і їм не цікаво ліпити.

Отже, здійснивши вивчення уявлень дітей про образотворчу діяльність було виявлено, що у дітей переважають знання більше про малювання, ніж про ліплення. Проте значний відсоток старших дошкільників не знає повною мірою про матеріали й приладдя, які використовуються у образотворчій діяльності, при чому відомості з ліплення є зовсім мізерними. Якщо брати у еквіваленті значень, то високий рівень знань про образотворчу діяльність властивий 12% опитаних, 28% старших дошкільників мають посередні уявлення, а найбільша частина – біля 60% досить обмежені у своїх знаннях.

Наступний компонент, емоційно-мотиваційний досліджували на основі двох методів, перший з них – це бесіда №3. Зокрема, аналізуючи висловлювання дітей, ми відмітили, що понад $\frac{1}{3}$ дітей люблять малювати різноманітні рисунки, бо їм це цікаво (або виходять гарні малюнки), решта $\frac{1}{3}$ досліджуваних при цьому дещо по-іншому пояснювали своє прагнення творити: малювати і дарувати близьким, рідним. Ті, хто залишилися не змогли надати чіткого пояснення, здебільшого це була фраза не знаю.

Дещо іншу картину помітили у висловлюваннях старших дошкільників з приводу ліплення: понад $\frac{1}{2}$ вказали, що ліплення їх не цікавить взагалі, оскільки їм подобається малювати більше, ніж ліпити. Інші ж опитані говорили, що їм це просто цікаво (25%), а ще $\frac{1}{4}$ частина дитячої вибірки взагалі не знала, як відповісти на поставлені їм запитання. З наданих відповідей слідує, що діти 5-6 років мають значно обмежені знання й уявлення про ліплення, що не дозволяє їм усвідомити його можливості у передаванні категорії краси в об'ємній формі.

Підтвердження свого припущення було знайдено під час аналізу наступного запитання, яке стосувалося наявності у дітей зображувальних

матеріалів. Виявилось, що майже 90% досліджуваних відмітило, що вони можуть з легкістю знайти матеріал для малювання, ніж для ліплення.

Також вартими для розгляду виявилися й наступні питання бесіди. Так, було з'ясовано, що у переважної більшості дітей є знайомі, які гарно малюють чи ліплять. Стверджувальні відповіді надали біля 80% опитаних. Вони так пояснювали своє ставлення до їх виробів, малюнків: це дуже красиво, це прекрасно; гарні образи звірів, гарна природа; красиві ілюстрації до казок тощо. Хоча решта дітей, а це біля 20% говорили, що їм це все байдуже.

Аналізуючи відповіді на наступне запитання, виявилось, що біля 24% старших дошкільників хочуть набути таких вмінь і чітко розуміють, що їм потрібно для цього багато вчитися, вправлятися, ходити до спеціальних художніх закладів, звертатися за необхідністю за допомогою до дорослих (батьків, вихователів). Ще для 28% вихованців старшої групи також бажають розвинути у собі художніх вмінь, проте вони не знають як цього досягнути й, водночас, наголошують, що не хочуть отримувати допомогу з боку батьків і вихователів. Решта ж вибірки знизували плечима, чи мотали головою, але чітких суджень з їх боку не було взагалі. Від допомоги дорослого вони не відмовилися б, але не знають якої саме допомоги.

Інший метод, який був використаний – це розглядання репродукції картини *Граки прилетіли*. Тут нас цікавило, перш за все ставлення дітей до зображеної події, за допомогою чого передав митець особливості зображеної пори року (які кольори використав, тони й напівтони), який художній образ весни намагався передати художник. Нами було з'ясовано, що у 1/3 частини малят переданий образ природи викликав жваве обговорення, вони чітко визначили за певними ознаками, що це рання весна (колір снігу, обриси дерев, переважання кольорів холодних над теплими). Однозначно, що цій категорії досліджуваних сподобалася представлена картина. Ще у 32% малят картина викликала яскраві емоції, оскільки вони з цікавістю її розглядали, правильно називали кольори, образи, які були на ній присутні, ділилися враженнями,

пропонували щось змінити. Проте правильно визначити пору року, уточнити її, вони змогли за невеликої допомоги вихователя.

Ще біля 48% досліджуваних не виявили великої зацікавленості означеним твором мистецтва, вони не приймали участі в обговоренні, але, одночасно з тим, з цікавістю слухали, що говорили інші діти й експериментатор. Але правильно проаналізувати художній образ та виявити за ним ознаки ранньої весни вони були не в змозі.

В цілому нами було зафіксовано, що у 28% досліджуваних наявний інтерес до творів мистецтва, вони емоційно переживають події, зображені на них та за певними ознаками художнього образу розуміють, що саме прагнуть відтворити художник та радіють з цього приводу. 40% опитаних виявили посередній інтерес до мистецького твору, однак прийняли участь у його обговоренні, виражаючи власне ставлення до зображеного й раділи зі своїх суджень про художні образи, з охотою прийняли допомогу дорослого. Проте значна частина досліджуваних не в змозі виявляти у повній мірі власне емоційне ставлення до творів мистецтва й не можуть їх адекватно оцінити.

Останній елемент методики – це практичне втілення запропонованого експериментатором художнього образу. При цьому за інструкцією учасники дослідження мали можливість самостійного обрання способу зображення (малюнок, ліпний виріб, аплікація). Зазначимо, що більша половина дітей обрала малювання (68%), значно менша – ліплення (20%) і найменша частина дітей – аплікування (12%). Незалежно від обрання виду образотворчої діяльності впоралися з поставленим завданням самостійно 20%, за незначної підказки чи допомоги педагога – 32% досліджуваних. За значної допомоги вихователя впоралися 48% 5-6-річних дітей.

У ході спостереження за досліджуваними з'ясувалося, що 20% вели себе впевнено при обранні зображувальних матеріалів, самостійно обирали спосіб створення зображення, виявляли вправність у техніці нанесення штрихів, ліній плям, ретельно розфарбовували малюнок, позитивно його оцінювали, пропонували дорослим, радіючи за успішне виконання поставленого завдання.

32% досліджуваних самостійно обирали спосіб утворення зображення, зверталися за допомогою до дорослого при обранні художньої техніки й виявляли у ній вправність, самостійно прикрашаючи зображення й схвально про нього відгукувалися, з тривогою приносили його експериментатору й з нетерпінням чекали на його оцінку, схвальні оцінки надавали їм впевненості у собі. Остання група досліджуваних без допомоги експериментатора визначала спосіб втілення задуму, а всі решти операцій здійснювалися за його підказок і практичної допомоги (техніка виконання, обрання кольорів, способи нанесення фарби, ліній), роботупрагнули завершити, чекали на схвалення з боку дорослого.

На основі проведеного дослідження дітей 5-6 років нами здійснено розподіл досліджуваних за рівнями розвиненості у них естетичної культури у даному віковому періоді. В узагальненому вигляді їх подано у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Характеристика рівнів естетичної культури дітей 5-6 років

Рівні розвитку	Основні характеристики естетичної культури у поведінці дітей 5-6 років	Відсоток вибірки
<i>високий</i>	є уявлення про красу, гармонію; знає про існування професій дорослих у художній сфері; усвідомлює ознаки праці та знає назви митців у художній сфері; розуміє образність мистецької мови, художніх дій і поведінки; уявляє розвиненість у себе можливостей до виконання художньо-естетичної діяльності; схильний до емоційних переживань, пов'язаних з художньою діяльністю, творами мистецтва поважає працю художників; радіє спілкуванню з творами художнього образотворчого мистецтва; намагається виконувати художні дії, прагне до їх вдосконалення; хоче самостійно у власних творах зобразити красиві художні образи, передати до них своє ставлення; залюбки їх презентує іншим; намагається створювати самостійно художні образи та творчо підходить до виконання різних видів художньої діяльності	12
<i>середній</i>	є уявлення про красу, гармонію; знає про існування професій дорослих у художній сфері; усвідомлює ознаки праці та знає назви митців у художній сфері;	32

	<p>розуміє образність мистецької мови, художніх дій і поведінки; уявляє розвиненість у себе можливостей до виконання художньо-естетичної діяльності;</p> <p>схильний до емоційних переживань, пов'язаних з художньою діяльністю, творами мистецтва поважає працю художників; радіє спілкуванню з творами художнього образотворчого мистецтва;</p> <p>намагається виконувати художні дії, прагне до їх вдосконалення; намагається самотійно у власних творах зобразити красиві художні образи, передати до них своє ставлення, нерідко просить допомоги; залюбки їх презентує іншим; намагається створювати самотійно художні образи та творчо підходить до виконання різних видів художньої діяльності; очікує від дорослого позитивного схвалення, підтримки під час обговорення малюнку, поробки, аплікації</p>	
<i>низький</i>	<p>є уявлення про красу, гармонію; знає про існування професій дорослих у художній сфері, але мало; слабо усвідомлює ознаки праці митців у художній сфері; недостатньо чітко розуміє образність мистецької мови, художніх дій і поведінки; невірно уявляє розвиненість своїх можливостей образотворчої діяльності;</p> <p>схильний до емоційних переживань, пов'язаних з художньою діяльністю, творами мистецтва не поважає працю художників; не вміє емоційно реагувати натвори художнього образотворчого мистецтва;</p> <p>не мотивований виконувати художні дії, не завжди прагне до їх вдосконалення; у власних творах зобразити красиві художні образи може лише з допомогою дорослих, не розуміє як передати до них своє ставлення, дуже часто просить допомоги; не завжди їх презентує іншим; до виконання різних видів художньої діяльності підходить репродуктивно; очікує від дорослого позитивного схвалення, підтримки під час обговорення малюнку, поробки, аплікації</p>	56

Отже, переважна частина досліджуваних 5-6 років, а це біля 88%, має недостатній рівень сформованості естетичної культури, що зумовлює розпочати формувальний експеримент. Зважаючи на те, що у дослідженні приймали

участь учасники експериментальної й контрольної груп (ЕГ і КГ), розведемо їх для зручності та з'ясування подібності показників.

Таблиця 2.3.

Розподіл вибірки досліджуваних 5-6 років на експериментальну й контрольну групи

Рівні сформованості	Експериментальна група	Контрольна група
<i>високий</i>	12	12
<i>середній</i>	32	36
<i>низький</i>	56	52

Отже, як видно з таблиці 2.3. показники заявлених груп мають показники, які не значною мірою різняться. З огляду на них можемо знехтувати виявленими відмінностями, що дозволяється за невеликою різницею в даному виді робіт.

Таким чином, у ході аналізу даних було з'ясовано, що досліджувані 5-6 років мають відмінності у сформованості естетичної культури й розподіляються у відповідності до заявлених критеріїв і показників. Так, високий рівень передбачає, що дитина характеризується як така, що розуміє образність мистецької мови, художніх дій і поведінки; уявляє розвиненість у себе можливостей до виконання художньо-естетичної діяльності; схильна до емоційних переживань, пов'язаних з художньою діяльністю, творами мистецтва, поважає працю художників; намагається самостійно передавати художні образи та виражати до них відповідне ставлення; презентує їх іншим; творчо підходить до виконання різних видів художньої діяльності (12%). Середній рівень, дитина розуміє образність мистецької мови, художніх дій і поведінки; уявляє розвиненість у себе можливостей до виконання художньо-естетичної діяльності; схильна до емоційних переживань, пов'язаних з художньою діяльністю, творами мистецтва, поважає працю художників; нерідко просить допомоги; залюбки їх презентує свої досягнення іншим; інколи самостійно, а інколи з допомогою створює художні образи, намагається творчо

підходити до виконання різних видів художньої діяльності; очікує від дорослого позитивного схвалення, підтримки. Низький рівень – дитина 5-6 років недостатньо усвідомлює образність мистецької мови, художніх дій; не уявляє розвиненість можливостей до образотворчої діяльності; схильний до емоційних переживань, пов'язаних з художньою діяльністю, творами мистецтва, але не вміє сприймати емоційно твори художнього образотворчого мистецтва; не мотивований виконувати художні дії; втілити художні образи може лише з допомогою дорослих, не розуміє як передати до них своє ставлення, часто просить допомоги; до діяльності підходить репродуктивно; очікує позитивного схвалення дорослим.

2.3. Вплив на становлення основ естетичної культури 5-6 річних дітей батьків і педагогів

Наступний крок нашого дослідження полягав у з'ясуванні впливу на процес становлення естетичної культури дітей 5-6 років з боку дорослих. Для початку було проаналізована інформація щодо суспільної системи виховання, на основі заповнених анкет працівниками ЗДО. Так, вихователі розуміють досліджуване явище з кількох позицій: а) сприйняття й розуміння прекрасного, розуміння творів мистецтва (33%); вміння побачити у довкіллі прекрасне (42%); здатність особистості, яка відображає культуру вихованості у навколишньому світі. Якщо перші дві позиції відображають у загальному окремі ознаки даного особистісного утворення, то третя – надто узагальнено вказує на результат виховання без деталізації його напряму, у даному випадку естетичного.

Другий пункт анкети спрямовував увагу педагогів на потребу вказати головну ознаку досліджуваного явища старших дошкільників. Проте опитані спрощено підійшли до цього завдання. Здебільшого вони відмічали формування основ естетичного ставлення (бачення краси у світі, людських стосунках) або ж пов'язували дане явище з необхідністю творчого розвитку вихованців, дехто

пов'язував основну ознаку з художньою діяльністю. Однак жоден з педагогів не вказав, що це розуміння естетичних категорій, позитивне ставлення до них, та їх відображення у художній діяльності. Як бачимо, жоден з опитаних не надав повної відповіді, що не є позитивним.

Аналізуючи наступне питання, отримали інформацію, яка вказує, що всі респонденти погоджуються з необхідністю виховувати досліджувану властивість у 5-6-річних малюків. Так, обґрунтовуючи свою відповідь, вони відмітили, що це сприятиме моральному розвитку, становлення пізнавальної та афективної сфер зростаючої особистості. Окремі вихователі у своїх відповідях пов'язували естетичне з моральним, або просто писали, що краса врятує довкілля в цілому й дітей зокрема. Нажаль всі обґрунтування є поверховими.

Варто відмітити, що надаючи відповіді на 5 пункт анкети, респонденти правильно вказали на всі напрями виховання естетичної культури: пізнання світу, сприйняття краси навколишньої дійсності, формування художніх здібностей, ознайомлення дітей з творами мистецтва, художнє виховання в цілому. Отже, працівники ЗДО правильно розуміють спрямованість даного утворення в структурі особистості 5-6 років. Однак прикро, що жоден з вихователів не вказав сукупність напрямів, а лише окремі.

Важливо відмітити, що всі без винятку вихователі розуміють, яку саме роль відіграє родина дитини у вихованні цього феномену. Значна кількість опитаних відмітила, що основну, оскільки для дітей батьки є взірцем естетичного поведіння у соціумі. Прикро, що $\frac{1}{3}$ педагогів цього не усвідомлюють, оскільки це поле у бланку лишили незаповненим.

Крім того всі без винятку респонденти відмітили, що вони співпрацюють у цьому напрямі з сім'ями вихованців. Однак, лише $\frac{1}{3}$ опитаних відмітили, що це є постійним, ще $\frac{1}{3}$ епізодично, а решта $\frac{1}{3}$ - коли цього вимагають обставини й керівництво. Також педагоги зазначили, що з цією метою вони використовують: бесіди, консультації (всі в основному); розповідь, спостереження, читання художньої літератури. Як бачимо, вихователі прагнуть

взаємодіяти з батьками, але ці методи більше підходять для роботи з дітьми, особлива друга половина відповідей.

Цікавим з точки зору нашого дослідження виявилися відповіді на 8 пункт анкети, який стосувався форм роботи з батьками й відображав певний їх рейтинг. Вихователі надали наступну інформацію: святкові ранки, родинні свята, вечори розваг, екскурсії до музею, заняття, театралізовані свята. Отже, найбільш поширеним явищем для них є перші три форми. Відмітимо, що тут відсутні батьківські збори на відповідну тематику, круглі столи, складання пам'яток та ін більш сучасні шляхи співпраці.

У своїх висловлюваннях опитані зазначили, що образотворча діяльність дозволяє у дітей формувати естетичну свідомість, виховати у них самостійність, здатність розуміти світ прекрасного та стимулює до творчого відтворення своїх художніх здібностей і смаків.

У наступному пункті бачення респондентів розділилися пополам: одні з них вважають, що на заняттях можна сформувати естетичну культуру дітей 5-6 років, а інші – ні. Уточнюючим виглядало запитання щодо методів, на основі яких формують дане утворення. За їх словами – це показ творів мистецтва, слухання мистецьких розповідей, слухання музики. Варто відмітити, що не було зазначено: вправляння у зображувальних вміннях, використання ігрових методів і прийомів. Також у одного з опитаних передбачається організація виставок дитячих робіт. Крім того у переліку відсутні комплексні й інтегровані заняття з мистецтва, а також заняття з поєднанням мистецтва з іншими сферами знань.

Серед методів, які використовують опитані педагогічні працівники такі: мистецька розповідь, ознайомлення з творами мистецтва (картини, скульптури, твори декоративно-прикладного характеру), бесіди за картинами, демонстрація репродукцій картин, мистецьких виробів. Також варто відмітити, що методи, які використовують респонденти у педагогічній діяльності є традиційними, серед них немає незвичних, сучасних.

Також педагогічні працівники надали інформацію щодо використання ними заходів образотворчої діяльності, окрім занять: виставки, ігри, екскурсії, слухання музики, співи, розглядання картин, самостійна художня діяльність.

Інформативними виявилися відповіді вихователів на останнє запитання анкети, яке стосувалося необхідної допомоги. В першу чергу – це необхідна методична література, наступне це інновації з даної галузі та фінансова база ЗДО. Саме на цих трьох напрямках акцентували увагу педагогічні працівники.

В цілому розглянувши надані відповіді, дійшли висновку, що вихователі неповною мірою обізнані з явищем естетичної культури дітей 5-6 років, хоча й погоджуються з необхідністю його формування. Вони потребують уточнення напрямів розвитку даного особистісного утворення, методів, форм роботи, налагодженню співпраці з родинами вихованців, уточнення завдань його виховання у старших дошкільників, опанування сучасними технологіями його розвитку на заняттях образотворчого циклу, а також розширення спектру використовуваних методів. В цілому готовність опитаних вихователів у плані формування у старших дошкільників досліджуваного особистісного явища можна схарактеризувати як нижчу за середній рівень.

Інформативними виявилися й відповіді батьків 5-6-річних вихованців. Так, вони не були єдиними під час визначення суті досліджуваного явища. Серед їх відповідей були такі, що підкреслювали незнання батьками явищами (25%), а були й такі, які у загальному відносили до питання творчості (прагнення відтворити красу; творчо сприймати красу світу, перетворювати її), або ж вміння знаходити спільну мову з однолітками, що назвати суттю естетичної культури доволі складно. Зафіксували, що понад 60% батьків не розуміють про що їх запитували у анкетах.

Відповідаючи на наступне запитання, біля 80% погодилися, що варто виховувати у сина чи доньки естетичну культуру. Натомість 20% опитаних дорослих вважають, що для таких дій не настав час. Цікавими виявилися відповіді щодо основ виховання цього феномену у малят: так, $\frac{1}{3}$ опитаних вказали, що вони не знають з чого варто починати, інші 40% - запропонували

себе як зразок, еталон, тобто виховувати через власний приклад. Лише біля $\frac{1}{4}$ респондентів запропонували розпочинати вчити розрізняти красу у творах мистецтва, у природі. Отже, не всі сім'ї мають правильні погляди на те, з чого варто розпочинати виховання досліджуваного явища.

Продовження цього аспекту відобразилося й при аналізі наступного пункту анкети. Так, $\frac{2}{3}$ вибірки вказали, що вони не займаються вдома означеним питанням, а $\frac{1}{3}$ відмітили, що залюбки проводять з дітьми відповідну роботу.

Аналізуючи п'яте запитання, дійшли висновку, що найбільшою популярністю у вихованні естетичної культури у батьків користуються (у порядку спадання): ігрова діяльність, прогулянки містом, спілкування з дітьми. Менш затребуваними виявилися подорожі й зображувальна діяльність. Остання, згідно наших поглядів, мала б бути на першому місці.

Також батьки надали інформацію й про методи виховання. Знову ж таки, тут їх погляди й вподобання виявилися досить різними й одночасно доволі традиційними: $\frac{1}{3}$ використовують показ і пояснення; ще $\frac{1}{3}$ - бесіди, демонстрацію зразку, самостійну художню діяльність; решта ж $\frac{1}{3}$ - заохочення, особистий приклад. Варто відмітити, що у переліку відсутній метод покарань, що є дуже позитивним моментом. Проте методи, які використовують у сім'ях є доволі обмеженими. Також обмеженими виявилися й джерела з яких батьки отримують необхідні для них відомості про означене явище: соціальні мережі та Internet-мережа у пріоритеті, натомість вихователі ЗДО мають один з останніх рейтингів серед запропонованих варіантів.

Одностайними виявилися дорослі члени сімей у тому, що інтереси власних дітей знають у повній мірі. А от у використанні зображувальних матеріалів з метою розвитку естетичної культури сина чи доньки понад $\frac{1}{3}$ респондентів не користуються взагалі.

Відповідаючи на наступний пункт щодо того, у яких заходах брали участь у плані виховання естетичної культури, батьки відмічали дуже часто на святах, святкових ранках, на виставках дитячих робіт, розвагах у другій

половині дня. Проте їх назв вони не вказали. Проте, що вони не завжди правильно пов'язують заходи, які проводить ЗДО з естетичною культурою сина чи доньки свідчать відповіді на наступне запитання: збір сировини, благодійність, спортивні змагання, відвідування атракціонів, а $\frac{1}{3}$ взагалі ніде не приймала участь.

Надаючи роз'яснення свого розуміння образотворчої діяльності батьки відмітили, що це вміння передавати світ у графічній формі (20%); звичка бачити красу навколо себе (40%); навички малювання, ліплення, аплікації (40%). Як бачимо, знову відповіді є обмеженими, не повними.

Проаналізувавши надану інформацію з'ясували, що уявлення батьків про виховання естетичної культури дітей 5-6 років є дуже обмеженими, значно гіршими, ніж у вихователів. Знання дорослих членів сімей потребують негайного уточнення й систематизації, а також налагодження взаємодії з колективом ЗДО.

Таким чином, зафіксовано, що вихователі неповною мірою обізнані з явищем естетичної культури дітей 5-6 років, хоча й погоджуються з необхідністю його формування. Вони потребують уточнення напрямів розвитку даного особистісного утворення, методів, форм роботи, налагодженню співпраці з родинами вихованців, уточнення завдань його виховання у старших дошкільників, опанування сучасними технологіями його розвитку на заняттях образотворчого циклу, а також розширення спектру використовуваних методів. В цілому готовність опитаних вихователів у плані формування у старших дошкільників досліджуваного особистісного явища можна схарактеризувати як нижчу за середній рівень. Натомість батьки дітей 5-6 років мають уявлення про даний виховний напрям надто спрощені, а деякі взагалі не розуміють про що йде мова. Уявлення батьків потребують серйозного поновлення й збагачення, а рівень їх готовності щодо реалізації завдань естетичного розвитку – низький.

Висновки до розділу 2

Проведення констатувального етапу дослідження передбачало уточнення компонентів досліджуваного явища, його критеріїв і показників, що сприяло створенню комплексної методики вивчення естетичної культури дітей 5-6 років, до якої входили: три бесіди з дітьми, розглядання й аналіз мистецького твору, реалізація практичного завдання, що передбачали діагностування пізнавального, емоційно-мотиваційного та поведінкового компонентів у дошкільників. Іншу частину методики становили дві анкети (одна для батьків, інша для вихователів), які передбачали роботу з дорослими.

У ході аналізу емпіричних даних було з'ясовано, що досліджувані 5-6 років мають відмінності у сформованості естетичної культури й розподіляються у відповідності до заявлених критеріїв і показників на групи, яким властивий високий, середній чи низький рівень. Згідно зробленого розподілу 12% дітей властивий високий рівень, 32% - середній, 56% - низький.

Досліджуючи виховні впливи з боку дорослих, в цілому готовність опитаних вихователів щодо формування у старших дошкільників естетичної культури можна схарактеризувати як нижчу за середній рівень. Натомість батьки дітей 5-6 років мають про даний виховний напрям надто спрощені уявлення, а деякі взагалі не розуміють про що йде мова. Уявлення батьків потребують серйозного поновлення й збагачення, а рівень їх готовності щодо реалізації завдань естетичного розвитку – низький.

Таким чином, було з'ясовано, що за традиційної системи виховання естетична культура дітей 5-6 років розвивається надто повільно й неефективно. Результати констатувального експерименту зумовили розпочати підготовку до проведення формувального експерименту для оптимізації процесу розвитку естетичної культури старших дошкільників

РОЗДІЛ 3. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ОБРАЗОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Стратегія організації формувального експерименту

У цьому підрозділі роботи мають місце матеріали дослідження, що стосуються організації системи експериментальних виховних впливів, метою яких є вдосконалення розвиненості у дітей 5-6 років основ естетичної культури. На етапі констатації стану сформованості досліджуваного явища з'ясовано, що у більшості представників вибірки існують ускладнення у його розвитку. Так, було виявлено, що п'яти-шестирічні дошкільники характеризуються у більшій своїй частині низькою та середньою мірою розвиненості особистісного утворення. Окрім цього, також з'ясувалося, що робота, яка проводиться педагогічними працівниками ЗДО й батьками досліджуваних не дає бажаного результату у контексті формування означеного утворення особистості 5-6 років.

З метою досягнення успішності в організації та проведенні формувального етапу дослідження здійснено його планування та сформульовано основні кроки у досягненні стратегічних завдань та основної цілі. Зокрема стратегічна мета передбачала емпіричну перевірку педагогічних умов вдосконалення процесу прищеплення п'яти-шестирічним дітям естетичної культури.

У відповідності до мети мали місце й означені проміжні цілі (завдання): а) визначення висхідних положень щодо організації процесу формування у дітей п'яти-шести років естетичної культури; б) обґрунтування базових педагогічних умов для успішної реалізації системи виховних відповідного змісту; в) практична реалізація змісту створеної програми (методика роботи) у експериментальному ЗДО; г) контрольний зріз щодо з'ясування ефективності експериментальних дій.

Отже, розглянемо намічені кроки детальніше. Так, визначення основної стратегії експерименту передбачало орієнтування на суб'єкт-суб'єктні стосунки між всіма учасниками експерименту. На сьогодні означена форма взаємодії є найбільш оптимальною, оскільки передбачає існування взаємовпливів здобуття досвіду всіма учасниками взаємодії, у нашому дослідженні і діти 5-6 років, і їх батьки, і в тому числі вихователі.

У науці означений зміст означеної взаємодії носить назву особистісно діяльнісного підходу. У його положеннях, на думку І. Зимньої, на перший план виступає суб'єкт-суб'єктна взаємодія, яка підкреслює зустрічну активність у плані власного особистісного зростання, у міжособистісному спілкуванні, а також самому свідомо визначати напрями розвитку власної особистості [15, с. 127] у освітньому процесі. Отже, у нашому дослідженні всі учасники мають бути суб'єктами та виявляти свою суб'єктність стосовні інших і самого себе.

Названий підхід конкретизувався й іншими допоміжними положення найбільш використовуваних підходів, зокрема: *особистісно орієнтованого, системно-структурного, діяльнісного, ціннісного*, а також, зважаючи на специфіку нашого дослідження, *поліхудожнього (або синтезу мистецтв) та синергетичного*. Відтак розглянемо їх зміст і з'ясуємо значення щодо досліджуваного явища у дітей 5-6 років.

Так, *особистісно орієнтований* підхід акцентує увагу дослідника на суто особистісному значенні відповідних цінностей і виховних впливів, що зумовлює розуміти дитячу картину світу. Іншими словами, дитина має зрозуміти цінності, знання та сприймати їх як значущі по відношенню до себе. Тому, Т. Поніманська наголошує на тому, що в центрі освітнього процесу мають бути потреби та інтереси дошкільника, а зміст навчання заломлюватися крізь його особистісні здобутки. Окрім цього, авторка підкреслювала, що основною ознакою цього підходу є гуманні взаємини дітей і дорослих [54, с. 400]. На нашу думку це досягається взаємною повагою один до одного, підтримка з боку дорослих дитячих прагнень, уподобань та надання необхідної допомоги у набутті особистісно значущої досвідченості.

Г. Костюк у цьому відношенні наголошував, що дитина має усвідомити, зрозуміти власні (особистісні) позитивні та негативні властивості, співставити їх з суспільними вимогами й таким чином поєднати їх зі своїми життєвими цілями. Лише після цього у її поведінці з'явиться бажання вдосконалити себе, діяльність, шукати нового досвіду, спілкуватися тощо [27, с. 63].

Варто наголосити, що основні положення особистісно орієнтованого підходу, на думку А. Богуш, Н. Гавриш, дозволяють реалізовувати індивідуальні та диференційовані впливи, і таким чином дозувати необхідну інформацію дітям, враховуючи індивідуальні відмінності 5-6-річних дошкільників, об'єднувати їх у групи за рівнем розвиненості тієї чи іншої риси, властивості, тим самим мати оптимізувати виховні впливи.

Системно-структурний підхід розкривають положення, прийняття яких дослідником сприятиме більш глибокому розумінню досліджуваного явища. При цьому воно постає як певна система, що складається з визначеної сукупності елементів, між якими існують стійкі зв'язки. Одночасно з цим фактом, воно постає у межах більш складної системи, у якості його елементу.

Отже, саме тому Н. Ветлугіна говорить про естетичну культуру як особистісне утворення, що містить у собі знання про художні категорії, емоційне ставлення до світу, навколишніх предметів, здатність до емоційного переживання, а також можливості до використання художнього досвіду за різних обставин [6, с. 4-5]. Водночас дослідниця наголошує на тому, що це особистісне утворення лише одне з низки подібних чинників загальної культури людини. Тому, досліджуючи означене особистісне утворення, потрібно знати про його системні елементи, а також враховувати його зв'язки й відношення з іншими психологічними властивостями, зокрема моральністю.

Одночасно з цим, означений підхід дозволяє ідентифікувати художній образ за декількома органами чуттів: візуальний (малювання), тактильний (ліплення), слуховий (музика). Отже з цієї точки зору можна уявляти образ під кутом комплексного бачення [48, с. 17].

У межах *діяльнісного підходу* досліджуваний феномен розглядається як такий, що розвивається у межах конкретних цілеспрямованих дій, шляхом вправління. Згідно поглядів О. Леонтєва, діяльність є головним фактором не лише щодо особистісного зростання, але й одночасно – чинником, який дозволяє апробувати набуті знання, використати їх практично. Таким чином, на думку сучасного дослідника І. Беха, діяльність дозволяє набувати дитині компетенції у відповідних сферах знань, і на цій основі реалізувати впевнено власні наміри, виражати своє ставлення до певних подій, предметів, явищ. Окрім цього науковець поєднує цей підхід з особистісним, оскільки вважає між цими науковими категоріями існує багатогранний зв'язок: з одного боку діяльність це особистісне надбання, а з іншого – це зовнішній чинник розвитку, який може використати вихователь.

У нашому дослідженні подібні зв'язки існують між естетичною культурою п'яти-шестирічних дошкільників і їх образотворчими діями. Зокрема О. Дронова розглядає цю активність дітей у контексті художньої діяльності, яка чинить прямий вплив на мистецьку компетентність і є найбільш бажаною для дитячих художніх прагнень, зокрема малювання [14, с. 77]. Подібної думки дотримувалася й В. Мухіна, яка відмічала велику зацікавленість дітей старшого дошкільного віку зображальною діяльністю. Одночасно з цим, дослідниця підкреслює, що малювання поряд з грою дозволяє дитині пізнавати навколишній світ у знаковій символічній формі, де більшою мірою переважають образи уяви [37, с. 248]. Отже, поряд із зовнішніми діями, з'являються внутрішні, які дозволяють розуміти художньо-образну мову мистецтва. Отже, образотворча активність є однією з складових мистецької досвідченості, а продуктивна уява – спільних момент у різних художніх образах, що і дозволяє з'ясувати діяльнісний підхід.

У межах *ціннісного підходу* досліджуваний феномен у дітей 5-6 років вказує на здатність емоційно переживати досвід втілення художніх образів, а також і самі художні образи. Власне малюк, на основі виконання зображальних дій передає своє ставлення до зображених на аркуші паперу предметів, явищ, а

також для нього є особистісно значущим саме його малюнок, на якому відображено не лише уявлення про образ, але й настрій. Для дитини 5-6 років рисунок – це своєрідний емоційний досвід.

Власне О. Половіна підкреслює, образотворча діяльність спрямована саме на виховання, у першу чергу, естетичного ставлення п'яти-шестирічної дитини до гармонії у навколишньому світі, до краси, яка йому властива. При цьому авторка доводить до відома, що на сьогодні зображальна активність у дошкільній розглядається у контексті мистецької освіти, яка й орієнтована на дитяче образотворення [52, с. 3]. Отже, естетична культура, згідно з положеннями ціннісного підходу, для дитини 5-6 років є особистісним надбанням, яке важливе у плані її емоційного досвіду переживання кризи та гармонії світу, який знаходиться навколо неї.

Подібні погляди пропагує й авторитетна дослідниця А. Шевчук, яка наголошує на тому, що мистецька діяльність з дитячих позицій це: спосіб виразу яскравих і бурхливих емоцій і почуттів; це ставлення до естетичних категорій, це відчуття насолоди від спілкування з мистецтвом, художніми образами; це прояв дитини до існуючих цінностей у соціумі, насамперед, до компонентів афективної сфери – складних емоцій і вищих почуттів, які надто важливі для маленької особистості [73, с. 20].

Наступні положення, які закладено у розуміння досліджуваного феномену на формульовальному етапі є специфічними, оскільки стосуються сукупності мистецьких явищ, поєднання різних видів мистецтв і їх комплексній дії на зростаючу особистість. Власне мистецька діяльність, на думку В. Котляра, є інтегративною за своєю природою, оскільки містить у собі одночасно декілька її видів і форм прояву, тому значущими є *синтез мистецтв, синергетичний принцип і поліхудожній підхід*, які дозволяють охопити різні сфери досвіду, спільним моментом якого є емоційні переживання щодо певного явища.

Зокрема до образотворчості належать малювання, ліплення й аплікація, до музичної – слухання музики, спів, музично-ритмічна активність,

виконавська, до театралізованої – постановки, театралізовані дійства, ігри тощо [29, с 77]. При цьому одна з них буде переважати під час втілення художнього образу, а решта буде доповнювати його, як саме – це вирішуватиме дитина, від неї залежить вибір матеріалів і технік. Як бачимо, синтез мистецтв, дозволяє доповнювати художній образ за допомогою іншого специфічного сприйняття чи мистецької дії, внаслідок чого він буде з різних сторін відображати дійсність. В цілому, поліхудожній підхід, синтез мистецтв, синергетичний принцип дозволяв поєднувати на заняттях у єдине ціле різні художні техніки, види мистецтв, з різних сторін відображати красу навколишнього світу.

Отже, закладені в основу формувального етапу положення *особистісно орієнтованого, системно-структурного, діяльнісного, ціннісного, а також, поліхудожнього (або синтезу мистецтв) та синергетичного* підходів сприяли більш глибокому баченню суті досліджуваного явища та спонукали розуміти його як значуще особистісне утворення дитини п'яти-шести років, що має відповідну структуру та відноситься до сфери емоційних переживань, ґрунтується на мистецькому досвіді і відображає естетичне ставлення до предметів і явищ світу, складається завдяки виконанню художньої діяльності, зокрема образотворчої, музичної, театральної, активно формується у старших дошкільників.

Зважаючи на прояви мистецької образотворчої компетенції та вказані наукові підходи, було визначено педагогічні умови, які визначають створення та реалізацію змісту програм (системи роботи) покращення оптимізації у дітей п'яти-шести років естетичної культури на основі використання образотворчих дій (малювання, ліплення, аплікації):

- усвідомлення дітьми суті та значення естетичної культури за різних обставин життєдіяльності;
- вправляння у елементах естетичної культури дітьми 5-6 років на основі зображувальної діяльності;
- використання різних видів занять з образотворчої діяльності;

- *налагодження спільної взаємодії у розвитку естетичної культури дітей 5-6 років батьків і педагогів.*

Так, перша з виділених нами умов стосувалася необхідних дій зі сторони експериментатора щодо збагачення знань і досвіду дітей 5-6 років у плані підвищення рівня у них естетичної культури, друга умова – необхідності тренувань і засвоєння нових навичок і способів виконання мистецьких дій, третя – у доборі та використанні різних видів занять образотворчого циклу з метою оптимізації процесу прищеплення дітям 5-6 років естетичної культури; четверта умова – використанні у взаємодії педагогічних працівників ЗДО з батьками сучасних шляхів взаємодії у сфері виховання естетичної культури п'яти-шестирічних дошкільників.

*Таким чином, формувальний етап педагогічного експерименту зумовив дотримуватися відповідних етапів та певної послідовності у реалізації його змісту: етап формулювання цілей і завдань щодо прищеплення дітям 5-6 років естетичної культури, визначення висхідних наукових положень і педагогічних умов з метою створення та реалізації програми з означеного напрямку в умовах експериментального ЗДО. Так, основу формувального етапу становили положення *особистісно орієнтованого, системно-структурного, діяльнісного, ціннісного, а також, поліхудожнього (або синтезу мистецтв) та синергетичного підходів*, а вагомими педагогічними умовами реалізації системи роботи стали наступні: *усвідомлення дітьми суті та значення естетичної культури за різних обставин життєдіяльності; вправлення у елементах естетичної культури дітьми 5-6 років на заняттях із зображувальної діяльності; використання різних видів занять з образотворчої діяльності; налагодження спільної взаємодії у розвитку естетичної культури дітей 5-6 років батьків і педагогів.**

3.2. Програма та методика формувального етапу

У цьому підрозділі міститься матеріал, який вказує на особливості системи роботи, розробленої з метою оптимізації процесу прищеплення 5-6-річним дітям естетичної культури. Важливим підґрунтям були отримані на констатувальному етапі відомості про рівень розвиненості у п'яти-шестирічних досліджуваних рівнів естетичної культури: високого, середнього, низького. Згідно отриманих даних, переважна частина вибірки досліджуваних дошкільників має недостатню міру сформованості особистісного надбання.

Власне наступний крок полягав у постановці мети та розробці методики формувального етапу. Зокрема, ціль даного етапу полягала у емпіричній перевірці педагогічних умов на основі реалізації створеної програми, яка містить систему впливів і осучаснених методів з оптимізації процесу виховання у п'яти-шестирічних дітей естетичної культури.

Після розробки методики формувального етапу її практичну реалізацію проведено упродовж 7-ми місяців. Кінцеві результати контрольного етапу отримано наприкінці листопада місяця 2021 року. Під час проведення виховних впливів досліджуваних 5-6 років залучено до роботи за модифікованими темами програми вдосконалення естетичної культури. Освітній процес для дітей КГ змін не зазнав, оскільки залучення їх до нашої тематики роботи не передбачалося. Окрім дітей ЕГ також були задіяні представники з когорти вихователів і батьків дошкільників експериментального дошкільного закладу.

Програмові тематичні рубрики передбачали діяльність експериментатора за *трьома лініями*: з ЕГ п'яти-шестирічних дошкільнят, вихователів батьків ЕГ. Вибірка складалася з 27 осіб, з яких 11 дітей, 5 працівників ЗДО і 11 батьків.

Експериментальна взаємодія з дітьми 5-6 років. Відповідна робота відбувалася у експериментальному ЗДО й передбачала проведення тематичних бесід, читання творів дитячої художньої літератури, перегляд мультфільмів, використання вправ на розвиток творчої уяви, виконання образотворчих вправ, проведення занять образотворчого циклу та ін.

Експериментальна взаємодія з вихователями ЗДО. з вихователями проводилися переважно форми роботи спрямовані на узагальнення вже відомих

знань і надання нових відомостей щодо естетичної культури та її формування у дошкільнят. Спілкування було організовано у формі лекцій, консультацій, бесід. Змістом означених форм стала інформація про естетичну культуру й особливості її виховання у старших дошкільників.

Експериментальна взаємодія з батьками дошкільників також мала місце й передбачала проведення як окремих зустрічей з ними, так і реалізацію спільних заходів, до яких запрошувалися вихователі й діти ЕГ. Змістом були передбачені інформативні заходи, де надавалася й систематизувалася важлива інформація про естетичну культуру п'яти-шестирічних дітей, заходи на яких оптимізувалася співпраця між педагогами і батьками в окресленому напрямі, а також спільні виховні заходи з дітьми, учасниками ЕГ.

Розглянемо тепер означені форми й способи взаємодії у відповідності з виділеними педагогічними умовами нашого дослідження. В узагальненому вигляді інформацію про ці аспекти представлено у *таблиці 3.1*. Взагалі означені тут педагогічні засоби подано у відповідності до уявлень про естетичну культуру п'яти-шестирічних діток як особливого роду емоційний досвід комплексного характеру, який в основі має дитячу зацікавленість і прагнення до відображення навколишнього світу в образотворчій діяльності через художні образи та характеризується динамікою свого розвитку й особистісною значущістю.

Таблиця 3.1.

**Взаємозв'язок педагогічних засобів і створених умов на
формуальному етапі дослідження**

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ	МЕТОДИ І ФОРМИ РОБОТИ
<i>усвідомлення дітьми суті та значення естетичної культури за різних обставин життєдіяльності;</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ бесіди мистецтвознавчі, тематичні; ✓ читання творів дитячої літератури естетичної тематики; ✓ переглядання мультфільмів про мистецтво
<i>вправління у елементах естетичної культури дітьми 5-6 років на основі зображувальної діяльності</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ використання вправ на розвиток творчої уяви; ✓ виконання образотворчих вправ; ✓ споглядальні паузи;

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ чарівна рамка художника; ✓ дидактичні ігри
<i>використання різних видів занять з образотворчої діяльності</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ проведення занять образотворчого циклу ✓ проведення дня художника
<i>налагодження спільної взаємодії у розвитку естетичної культури дітей 5-6 років батьків і педагогів</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ читання лекцій; ✓ проведення консультацій; ✓ сумісні виховні заходи ✓ складання пам'яток з формування естетичної культури дітей 5-6 років

Розглянемо задіяні на формувальному етапі засоби детальніше. Так, відповідно до змісту першої у переліку виділених нами педагогічних умов – усвідомлення дітьми суті та значення естетичної культури за різних обставин життєдіяльності – було проведено тематичні бесіди з мистецтвознавчим підтекстом, читання творів дитячої літератури, переглядання мультиків з мистецтвознавчим контекстом.

Тематичні зустрічі (бесіди) проводилися з такої тематики: *Яка краса навколо; Що є майстерні художника; Хто є приятелем художника; Про малювання; Про ліплення; Про техніку оригамі*. У розмовах з дітьми на таку тематику повідомлялося про красу і гармонію у світі, ознаки художника, його знаряддя праці, про мистецького спрямування професії (скульптор, анімаліст, пейзажист, портретист), про те як навчитися гарно малювати фарбами; про особливості ліплення з глини, пластиліну, цікаві техніки; про створення аплікацій у техніці оригамі.

Під час розмови з дітьми їх стимулювали до активного висловлювання про красу, як вони її розуміють, чи хочуть гарно малювати, ліпити, чи подобається та чи інша техніка, про яку розповідали, які головні риси художника та інших митців, що зображують на своїх картинах митці, які вироби властиві для скульптора, анімаліста. Всього проведено було 7 таких зустрічей.

Читання й обговорення дитячих літературних текстів: *Як незнайко був художником, Диво-апарат* (Л. Полтава), *Атомний човник* (І. Керницький),

Сонячний зайчик. Після читання творів обговорювався їх зміст. Дітей прохали розповісти, як треба вчитися майструвати, малювати, чим подібний фотоапарат із художником, як зробити човника з паперу, чи вдавалося зробити героям оповідань, як вони ставляться до них. Після всього дітей просили спробувати себе у малюванні, аплікації, ліпленні та висловитися потім з приводу зроблених виробів, малюнків, аплікацій.

Переглядання мультфільмів: *Снігова королева, Як Незнайко був художником, Зимова казка (Маша та ведмідь)*. Після перегляду з дітьми визначали ознаки пейзажу на прикладі зимового лісу, снігової пустелі Півночі. Дітей просили висловитися як підібрати кольори, які кольори називають холодними, просили пояснити чому їх так назвали.

Після перегляду мультфільмів пропонували зобразити на малюнках північне сьайво, зимовий ліс, осінній ліс. Потім обговорювали зображені художні образи, формулювали вислови щодо їх умілого зображення, настрою митця, використаних кольорів, використаних зображувальних матеріалів

У відповідності зі змістом другої у переліку виділених нами умов – *вправлення у елементах естетичної культури дітьми 5-6 років на основі зображувальної діяльності* – використовувалися такі засоби: вправи на розвиток творчої уяви; зображувальні вправи та прийоми; споглядальні хвилинки; чарівна рамка художника.

Означені вправи дозволяли уявити себе художником і подивитися з різного ракурсу *крізь рамку* на предмет, своїх друзів і спробувати пояснити, що побачив. Інший прийом – споглядальні хвилинки: відійти і поглянути, що роблять інші й описати, що саме побачив, що було спільного в тих, кого помітив. Так розглядали мешканців живого куточку.

Вправи на розвиток творчої уяви передбачали проведення ігор: *Мисливиці за красою, Блогер шукає красу*. У якості предметів заміників використовувалися іграшкові планшети, фотокамери. Дітей просили віднайти найбільш красиве місце, зафіксувати його за допомогою камери або планшета,

а потім розповісти, пояснити, що саме вони побачили у ньому красиве, на що воно схоже тощо.

Наступний елемент цього контексту – вправляння у техніці *акватинія* (створення зображень на основі плям), *розмальовування чарівних дисків* (мандал), *фантазування* за допомогою *вологого паперу й акварелі* (малюнок на воді), створення рисунку *Моя сім'я – це красиві квітки*. Означені вправи сприяють виділенню художніх образів, стимулюють уяву, формують вміння працювати у різних художніх техніках

Використання дидактичних ігор передбачало вправляння дітей у вміннях передавати узагальнені образи, давати словесну характеристику, формулювати про них думки тощо. Повний перелік таких ігор представлений у додатках.

Відповідно до третьої виділеної нами умови – *використання різних видів занять з образотворчої діяльності* – було проведено декілька образотворчих занять як предметних, так і інтегрованих. Зокрема було проведено *інтегроване заняття Осінній бал*, яке передбачало поєднання у його змісті музичних засобів, ігор з природним матеріалом, зображувальних художніх засобів. Мета цього заняття полягало у формуванні образу осені на основі мелодії та художніх дій.

Складалося заняття з 6 етапів і завершувалося вільною образотворчою діяльністю дітей 5-6 років на спеціально для цього заготовленій стіні. У ході заняття діти вчилися передавати художній образ у різних зображальних техніках, які обговорювалися наприкінці дійства.

Киця-кицюня. Заняття пов'язано з удосконаленням дитячих вмінь у сфері ліплення. За своїм характером – інтегроване поєднує у собі художнє слово, музичний супровід (Пісенька про Кицьку) та ліплення. Його *мета* полягала у різнобічному розгляданні образу котика на основі використання різних художніх засобів (художнє слово, пісенька, мелодія, пластилін чи глина) удосконаленню вмінь обстеження предмета, виділення його основних частин, та удосконалення способів з'єднання частин між собою.

Чарівні пташки. Заняття за своїм належить до декоративного малювання. Його мета передбачала знайомство дітей з образами чарівних пташок, які є казковими. Експериментатор акцентував увагу на виражальних засобах, певних особливостях художнього образу. Під час заняття діти передавали образи казкових птахів за допомогою гуашевих фарб.

Зимова рукавичка. Заняття з предметного малювання, мета якого полягала в удосконаленні художні умінь дітей працювати з трафаретом. У ході заняття старші дошкільники навчалися створювати зображення за допомогою трафарету, використовуючи поролонові спонжі, вчилися працювати охайно, без поспіху, усвідомлюючи власні художні дії при використанні трафарету для зображення на рукавичці сніжинки.

Їжачок. Заняття з аплікації, за своїм характером є інтегрованим, оскільки поєднується художня література зі створенням аплікації. Мета заняття полягало у створенні словесного опису тварини на основі читання віршів, невеликих за змістом прозових творів. Після наданого опису потрібно створити зображення їжачка за допомогою аплікування з паперу і як варіант з пластиліну і насіння соняшника. У ході заняття діти вправлялися у прийомах створення аплікації з паперу, вчилися поєднувати пластилін з природними матеріалами (насіння) під час аплікування на задану тему.

Всього було проведено 5 подібних занять, які поєднували предметні й інтегровані, що сприяло кращому усвідомленню ознак різних художніх образів та необхідні для цього зображальні матеріали.

Використовуючи четверту виділену нами умову – *налагодження спільної взаємодії у розвитку естетичної культури дітей 5-6 років батьків і педагогів* – було проведено читання лекцій, консультування батьків і педагогів з приводу використання засобів образотворчості для вдосконалення естетичної культури, спільний захід з дітьми *Чарівний осінній ліс*, складання пам'яток щодо розвитку естетичної культури засобами образотворчої діяльності.

Так, лекційне заняття *Особливості зображувальної діяльності дітей 5-6 років* містило у своєму змісті наступні запитання: види образотворчості

дошкільників; особливості створення художніх образів у аплікації, ліпленні, малюванні, художньому конструюванні; зображувальні техніки у малюванні – традиційні, нетрадиційні. Означена форма взаємодії проведена за три заняття.

Консультування батьків. З дорослими членами сімей було проведено три зустрічі. *Розширення мистецького досвіду дітей 5-6 років на основі малювання, ліплення, аплікації, художнього конструювання. Основні завдання, зміст і прийоми створення малюнків, виробів, аплікацій. Значення образотворчості для розвитку естетичної культури.* Ця форма роботи була проведена у три сеанси.

Проведення Спільного заходу батьків із дітьми щодо виготовлення аплікації *Чарівний осінній ліс*. Він у своїй суті полягав у втіленні художнього образу осені, осіннього лісу з додаванням елементів фантазії, творчості на основі поєднання аплікації з художнім конструюванням і використання розмаїття зображальних матеріалів.

Наостанок було проведено спільну зустріч батьків і вихователів, на які склалися пам'ятки щодо оптимізації розвитку естетичної культури п'яти-шестирічних дітей засобами образотворчої діяльності.

Таким чином, з метою досягнення позитивного ефекту програми оптимізації розвитку у дітей 5-6 років естетичної культури, створено систему роботи, яку склали формувальні впливи по відношенню до дітей 5-6 років, вихователів і батьків дошкільників. Засоби, за допомогою яких реалізовано вплив, було наповнено сучасним змістом і модифіковано відповідно з метою і завданнями формування у дітей п'яти-шести років естетичної культури. Система роботи була складена таким чином, що всі засоби були розподілені відповідно до змісту педагогічних умов, які обґрунтовано під її реалізацію у формувальному експерименті. Отже, було проведено: читання й обговорення літературних художніх текстів; переглядання мультфільмів; тематичні мистецького характеру бесіди; предметні й інтегровані заняття з образотворчого мистецтва; вправи на розвиток творчої уяви; образотворчі

вправи, споглядальні паузи; лекційні заняття для вихователів, консультації для батьків, спільну колективну аплікацію батьків і дітей з природнього матеріалу.

3.3. Контрольний етап дослідження

Мета даного етапу полягала в оцінці ефективності розробленої та упровадженої у педагогічну практику програми роботи з цілеспрямованого формування у п'яти-шестирічних дошкільників естетичної культури. Порівняння емпіричних даних констатувального та контрольного зрізів сприяло визначенню значущих змін у досліджуваному явищі.

На контрольному етапі взяли участь 22 дітей, досліджуваних ЕК і КГ, які були задіяні під час констатувального етапу педагогічного експерименту, 10 вихователів дошкільних закладів та 25 дорослих членів сім'ї (у своїй перевазі батьки) експериментального дошкільного закладу.

Оцінка ефективності розробленої системи впливів на рівень прояву досліджуваними п'яти-шести років естетичної культури педагогічних умов та описаних методів і засобів зображувальної діяльності, емоційних переживань мистецьких художніх дій і поведінки відбувалася шляхом порівняння даних, здобути на констатувальному та контрольному етапах по експериментальній та контрольній групах досліджуваних п'яти-шестирічних дітей.

Програмою контрольного експерименту передбачалося використання одних і тих же, що й на констатувальному етапі, основних методів дослідження – спостереження за естетичною поведінкою дітей 5-6 років; три бесіди з дошкільниками, анкетування педагогів і батьків щодо їхнього ставлення до питання розвитку естетичної культури у дітей старшого дошкільного віку та оптимальних форм роботи з ними у окресленому напрямі. Запитання бесід та анкет залишилися незмінними, однак їх перелік був коротший, містив лише принципові для запитання.

Щоб визначити, наскільки ефективною виявилася система роботи з оптимізації процесу формування естетичної культури, спрямована на

збагачення знань дітей п'яти-шестирічного віку, проаналізовані відповіді на запитання бесіди №№1, 2. З'ясувалося, що досліджувані експериментальної групи активніше за однолітків, які входили до складу контрольної групи, відповідали на запитання щодо змісту праці художника та скульптора; чіткішими виявилися їхні відповіді стосовно знарядь праці та значення їх роботи для інших людей, а також вони впевненіше називали споріднені професії.

Завдяки системній роботі на формувальному етапі збагатилися знання дітей щодо необхідності навчатися для досягнення кращих результатів у малюванні, ліпленні, бути самостійним.

Здебільшого діти експериментальної групи впевненіше обґрунтували свої судження, відстоювали їх, наводили приклади з життя, пов'язані з художнім досвідом. Виявлено, що майже наполовину збільшилася кількість досліджуваних експериментальної групи, здатних чітко й доказово відповідати на поставлені запитання. Майже на 30% зменшилася кількість дітей, знання яких були на найнижчому рівні.

Отже, можна говорити про ефективність роботи, спрямованої на формування системи знань дошкільників 5-6 років про художні професії, естетичні художні дії, їх значення щодосвіту, інших людей, шляхи поліпшення власних художніх можливостей. Завдяки системній роботі на формувальному етапі знання дітей 5-6 років, які увійшли до складу експериментальної групи, пов'язані з розвитком естетичної культури, набули більшої глибини, узагальненості.

У порівнянні з ними, старші дошкільники контрольної групи хоча й дещо покращали характеристики своїх знань про працю художників, скульпторів, проте за традиційної системи виховання та за відсутності спеціально організованої роботи, спрямованої на їх формування, вони виявилися менш суттєвими.

Ця ж тенденція зберіглася у представників експериментальної та контрольної груп щодо емоційного компонента естетичної культури,

позитивного ставлення дітей 5-6 років рис характеру, до себе як до людини, що зорієнтована на створення прекрасного, гармонії та втілення його на малюнках у ліпних поробках. Озвучені дані отримано шляхом порівняння відповідей на запитання бесід дошкільників ЕГ і КГ на констатувальному та контрольному етапах дослідження.

Подібні тенденції виявилися й під час аналізу дітьми ЕГ репродукції картини. Нами було з'ясовано, що зростає частина малят до 35%, у яких переданий образ природи викликав жваве обговорення, вони чітко визначили за певними ознаками, що це рання весна (колір снігу, обриси дерев, переважання кольорів холодних над теплими). Ще у 32% малят, які входили до ЕГ, картина викликала яскраві емоції, оскільки вони з цікавістю її розглядали, правильно називали кольори, образи, які були на ній присутні, ділилися враженнями, пропонували щось змінити.

Значно зменшилася кількість досліджуваних (до 12%) що не виявляли великої зацікавленості означеним твором мистецтва, вони не приймали участі в обговоренні, але, одночасно з тим, з цікавістю слухали, що говорили інші діти й експериментатор.

Цікавими виявилися результати за поведінковим компонентом. Незалежно від обрання виду образотворчої діяльності впоралися з поставленим завданням самостійно майже 40% досліджуваних, щодо входили до ЕГ, за незначної підказки чи допомоги педагога – близько 45% досліджуваних. За значної допомоги вихователя впоралися 12% 5-6-річних дітей.

З'ясувалося, що біля 40% дітей поводити себе впевнено при обранні зображувальних матеріалів, самостійно обирали спосіб створення зображення, виявляли вправність у техніці нанесення штрихів, ліній плям, ретельно розфарбовували малюнок, позитивно його оцінювали, пропонували дорослим, радіючи за успішне виконання поставленого завдання. Біля 45% досліджуваних ЕГ самостійно обирали спосіб утворення зображення, зверталися за допомогою до дорослого при обранні художньої техніки й виявляли у ній вправність, самостійно прикрашаючи зображення й схвально про нього відгукувалися, з

тривогою приносили його експериментатору й з нетерпінням чекали на його оцінку, схвальні оцінки надавали їм впевненості у собі.

Порівняння характеристик пізнавального, емоційного та поведінкового компонентів естетичної культури 5-6 років, які увійшли до експериментальної та контрольної груп вибірки, дозволили узагальнити інформацію до таблиці 3.2.

Розглянемо тепер зміни, які існують у рівнях сформованості художньо-конструктивної компетенції п'яти-шестирічних дітей після формувального етапу, що представлені у таблиці 3.2. Як бачимо, представлені показники на констатувальному й контрольному етапах мають відмінності. Розглянемо дані більш детально.

Таблиця 3.2.

Контрольний зріз міри розвиненості естетичної культури дітей 5-6 років експериментальної та контрольної груп

Рівень художньо-конструктивної компетенції дітей 5-6 років	Кількісний склад (у відсотках)					
	Експериментальна група			Контрольна група		
	Констатувальний етап	Контрольний етап	Динаміка змін	Констатувальний етап	Контрольний етап	Динаміка змін
Високий	12	40	+28	12	16	+4
Середній	32	42	+10	36	40	+4
Низький	56	12	-38	52	44	-8

Проведений якісний аналіз дозволив резюмувати результати та підвести наступні підсумки:

- діти 5-6 років ЕГ мають вищі за однолітків КГ показники розвиненості естетичної культури;
- значно знизилася кількість дошкільників експериментальної групи, для яких властива низька міра проявів ознак естетичної культури, що пов'язується

наслідками проведення формувальних впливів: з 56% до 12% (позитивна динаміка становить 38%);

- значно збільшився показник кількості дошкільнят 5-6 років, учасників ЕГ, яким властиві показники високої міри розвиненості естетичної культури: з 12% до 40% (позитивна динаміка становить 28%);
- старшим дошкільникам КГ властиві значно менші показники у плані виявлення ознак естетичної культури: кількість учасників з високим і середнім рівнями збільшилися на однакову кількість 4% відповідно, а з низьким – зменшилася на 8%.

Це свідчить про ефективність використаних нами у формувальному експерименті педагогічних умов та шляхів оптимізації процесу розвитку у дошкільників 5-6 років естетичної культури. Завдяки їм на етапі контролю покращилися знання дітей, ставлення до художніх проявів та власне покращилися художні можливості, особливо у учасників ЕГ.

Порівняння даних спостереження та опитування вихователів дошкільного закладу та батьків на констатувальному та контрольному етапах роботи дало можливість зафіксувати певні зміни, що відбулися завдяки формувальним впливам і серед них.

В цілому було помітно, що значно покращили вихователі свої знання про естетичну культуру дітей 5-6 років, уточнили напрями розвитку цього особистісного утворення, покращили своє бачення щодо методів, форм роботи, усвідомили необхідність налагодження співпраці батьками, уяснили завдання його розвитку у старших дошкільників, виявили налаштованість у опануванні сучасними технологіями його розвитку на заняттях образотворчого циклу. В цілому готовність опитаних вихователів у плані формування у старших дошкільників досліджуваного особистісного явища можна схарактеризувати як вищу за середній рівень.

Покращили власні погляди на естетичну культуру батьки дітей 5-6 років, уяснили для себе основні лінії його вдосконалення, виявили прагнення у ході експериментальних впливів більш тісно взаємодіяти з вихователями, а також

більшою мірою виявляли інтерес до досягнень сина чи доньки у художній діяльності, жвавіше приймали участь у спільній діяльності з дітьми та вихователями. В рівень готовності дорослих членів сім'ї щодо реалізації завдань естетичного розвитку можна оцінити як середній.

Таким чином, в цілому дані контрольного зрізу дозволяють говорити про ефективність розробленої нами системи роботи з досліджуваними 5-6 років, їхніми вихователями та батьками, спрямованої на формування естетичної культури, а також можливість її залучення до освітнього процесу ЗДО за таких умов: усвідомлення дітьми суті та значення естетичної культури за різних обставин життєдіяльності; вправлення у елементах естетичної культури дітьми 5-6 років на заняттях із зображувальної діяльності; використання різних видів занять з образотворчої діяльності; налагодження спільної взаємодії у розвитку естетичної культури дітей 5-6 років батьків і педагогів.

Висновки до розділу 3

Формувальний етап педагогічного експерименту зумовив дотримуватися відповідних етапів та певної послідовності у реалізації його змісту: етап формулювання цілей і завдань щодо прищеплення дітям 5-6 років естетичної культури, визначення висхідних наукових положень і педагогічних умов з метою створення та реалізації програми з означеного напрямку в умовах експериментального ЗДО.

Основу формувального етапу становили положення *особистісно орієнтованого, системно-структурного, діяльнісного, ціннісного, а також, поліхудожнього (або синтезу мистецтв) та синергетичного підходів, а чинними педагогічними умовами* реалізації системи роботи стали наступні положення: *усвідомлення дітьми суті та значення естетичної культури за різних обставин життєдіяльності; вправлення у елементах естетичної культури дітьми 5-6 років на заняттях із зображувальної діяльності; використання різних видів занять з образотворчої діяльності; налагодження спільної взаємодії у розвитку естетичної культури дітей 5-6 років батьків і педагогів.*

Система роботи була складена таким чином, що всі засоби були розподілені відповідно до змісту педагогічних умов, які обґрунтовано під її реалізацію у формувальному експерименті. Було проведено: читання й обговорення літературних художніх текстів; переглядання мультфільмів; тематичні мистецького характеру бесіди; предметні й інтегровані заняття з образотворчого мистецтва; вправи на розвиток творчої уяви; образотворчі вправи, споглядальні паузи; лекційні заняття для вихователів, консультації для батьків, спільну колективну аплікацію батьків і дітей з природнього матеріалу.

В цілому дані контрольного зрізу дозволяють говорити про ефективність розробленої нами системи роботи з досліджуваними 5-6 років, їхніми вихователями та батьками, спрямованої на формування естетичної культури

ВИСНОВКИ

Результати вивчення проблеми формування естетичної культури дітей 5-6 років на теоретичному й емпіричному рівнях надали підстави для формулювання загальних висновків дослідження:

За першим завданням, було проаналізовано стан дослідження питання формування естетичної культури дітей 5-6 років у наукових джерелах. Було з'ясовано, що естетична культура розглядається або з позиції соціуму, або з позиції особистості. Зі сторони суспільства – це матеріальні й духовні надбання людства, які підпорядковуються категоріям краси, гармонії у світі людей, природи та відображають рівень розвитку людської цивілізації. З позиції особистості – це сукупність здатностей особи до сприйняття, розуміння, ставлення та створення естетичних цінностей.

Як особистісне утворення естетична культура має два рівні: пласт естетичних здібностей, основними складовими є художні здатності; рівень свідомості, що відповідає за емоційно-почуттєве ставлення до світу прекрасного. У особистісному плані містить у собі наступні компоненти: художні можливості та риси особистості, естетичні емоції, почуття, переживання, ставлення, смак, погляди та переконання, потреби та мотиви. Окрім того до нього належать творче мислення, репродуктивна й творча уява та естетичне сприймання.

Естетична культура людини – це досягнутий рівень естетичного розвитку, в основі якого закладено художні здібності, естетичні емоції, переживання, почуття, потреби, смаки та мотиви, особистісні якості, які проявляються у творчому мисленні, продуктивній уяві, сприйманні у процесі виконання різних видів художньої діяльності.

За другим завданням, з'ясовано, що у вивченні питання естетичної культури дітей 5-6 років зробили вагомий внесок Н. Ветлугіна, Т. Поніманська, О. Запорожець, Т. Маркова, Л. Комісарова, І. Ликова, О. Дронова, О. Половіна та інші. Згідно їх уявленням – це інтегративне особистісне утворення дитини 5-6 років, яке дозволяє їй сприймати, розуміти, виражати власне ставлення, а також

втілювати у практичній діяльності художні образи з позицій прекрасного та гармонії. Основою цього явища науковці вважають емоційні переживання та естетичні смаки, які мають місце у структурі феномену: естетична свідомість, естетичні ставлення й інтереси, практична діяльність, що характеризують естетичний розвиток старшого дошкільника.

У сучасній дошкільній освіті досліджуване явище ототожнюють з мистецько-творчою компетентністю малюка 5-6 років, яка полягає у можливостях виявляти й виражати власне ставлення до гармонії та прекрасного у навколишньому світі, проявляти особистісний естетичний потенціал у практичних діях художньої діяльності та відповідним чином оцінювати досягнутий результат.

Компонентами естетичної культури п'яти-шестирічних дітей виступають: перцептивний (сприймання і розуміння), мотиваційний (виконувати художні дії), поведінковий (виявляти набутий досвід у повсякденному житті). Основними чинниками їх формування у сучасних умовах вважається мистецька освіта.

Вагомим чинником мистецької освіти вважається заняття – певна форма організації навчання та спосіб взаємодії між дітьми одного віку й дорослими. Заняття мистецького змісту зорієнтовано на формування досвіду різних видів художньої активності у малят, на стимулювання позитивних емоційних переживань від світу прекрасного, на пізнання сутності явищ дійсності та їх оцінка з позиції краси, гармонії.

Унікальність занять з образотворчої діяльності полягає у їх можливостях цілеспрямовано впливати на сприйняття світу, на втілення його краси у художніх образах, на розмаїття цілої низки мистецької практики та їх взаємодія у синтезі цілісного образу тієї чи іншої речі, події, явища, а також врахування педагогом вікових й індивідуальних особливостей, орієнтування на певний рівень розвитку у дітей їх естетичної культури. Саме ці ознаки заняття й дозволяють його розглядати основним чинником розвитку естетичної культури дітей 5-6 років.

За третім завданням, було визначено та схарактеризовано рівні розвиненості естетичної культури дітей 5-6 років. Так, високий рівень естетичної культури передбачає, що дитина характеризується як така, що розуміє образність мистецької мови, художніх дій і поведінки; уявляє розвиненість у себе можливостей до виконання художньо-естетичної діяльності; схильна до емоційних переживань, пов'язаних з художньою діяльністю, творами мистецтва, поважає працю художників; намагається самостійно передавати художні образи та виражати до них відповідне ставлення; презентує їх іншим; творчо підходить до виконання різних видів художньої діяльності (12% старших дошкільників).

Середній рівень естетичної культури свідчить про те, що дитина розуміє образність мистецької мови, художніх дій і поведінки; уявляє розвиненість у себе можливостей до виконання художньо-естетичної діяльності; схильна до емоційних переживань, пов'язаних з художньою діяльністю, творами мистецтва, поважає працю художників; нерідко просить допомоги; залюбки їх презентує свої досягнення іншим; інколи самостійно, а інколи з допомогою створює художні образи, намагається творчо підходити до виконання різних видів художньої діяльності; очікує від дорослого позитивного схвалення, підтримки (32% досліджуваних).

Низький рівень естетичної культури свідчить, що дитина 5-6 років недостатньо усвідомлює образність мистецької мови, художніх дій; не уявляє розвиненість можливостей до образотворчої діяльності; схильний до емоційних переживань, пов'язаних з художньою діяльністю, творами мистецтва, але не вміє сприймати емоційно твори художнього образотворчого мистецтва; не мотивований виконувати художні дії; втілити художні образи може лише з допомогою дорослих, не розуміє як передати до них своє ставлення, часто просить допомоги; до діяльності підходить репродуктивно; очікує позитивного схвалення дорослим.

З'ясовано, що за традиційного виховання у сім'ї та ЗДО виховний вплив на формування естетичної культури дітей 5-6 років є мінімальним, а тому

неефективним, оскільки і вихователі і батьки неповною мірою обізнані з явищем естетичної культури дітей 5-6 років, хоча й погоджуються з необхідністю його формування. Їх знання потребують уточнення напрямів розвитку даного особистісного утворення, методів, форм роботи, опанування сучасними технологіями його розвитку на заняттях образотворчого циклу, а також розширення спектру використовуваних методів. В цілому готовність опитаних вихователів у плані формування у старших дошкільників досліджуваного особистісного явища можна схарактеризувати як нижчу за середній рівень, а рівень їх готовності щодо реалізації завдань естетичного розвитку – низький.

За четвертим завданням, обґрунтовано педагогічні умови, перевірено експериментально їх ефективність у освітньому процесі ЗДО. Під педагогічними умовами ми розуміли штучно створене й насичене художньо-естетичними категоріями та цінностями освітнє середовище, призначене для цілеспрямованих педагогічних впливів на художньо-естетичну сферу дітей 5-6 років. До них віднесли наступні положення: *усвідомлення дітьми суті та значення естетичної культури за різних обставин життєдіяльності; вправляння у елементах естетичної культури дітьми 5-6 років на заняттях із зображувальної діяльності; використання різних видів занять з образотворчої діяльності; налагодження спільної взаємодії у розвитку естетичної культури дітей 5-6 років батьків і педагогів.* Принципи *особистісно орієнтованого, системно-структурного, діяльнісного, ціннісного, а також, поліхудожнього (або синтезу мистецтв) та синергетичного підходів* становили методологічне підґрунтя, що дозволяло ефективно оновлювати процесуальне та змістове наповнення процесу формування естетичної культури дітей 5-6 років.

Система роботи була складена таким чином, що всі засоби були розподілені відповідно до змісту педагогічних умов. Згідно програми було проведено: читання й обговорення літературних художніх текстів; переглядання мультфільмів; тематичні мистецького характеру бесіди; предметні й інтегровані заняття з образотворчого мистецтва; вправи на

розвиток творчої уяви; образотворчі вправи, споглядальні паузи; лекційні заняття для вихователів, консультації для батьків, спільну колективну аплікацію батьків і дітей з природнього матеріалу.

Внаслідок практичної реалізації програми було зафіксовано зростання рівнів сформованості естетичної культури дітей 5-6 років: високий рівень склав 40% (+28%), середній рівень – 42% (+10%), низький 18% (-38%). На рівні поведінки було помітно збільшення кількості старших дошкільників, які поводити себе впевнено при обранні зображувальних матеріалів, самостійно обирали спосіб створення зображення, виявляли вправність у техніці нанесення штрихів, ліній плям, ретельно розфарбовували малюнок, позитивно його оцінювали, пропонували дорослим, радіючи за успішне виконання завдання.

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо у необхідності встановлення взаємозв'язків між естетичною культурою та моральними ставленнями старшого дошкільного віку з метою встановленню балансу між сферами особистості дитини.

Мети дослідження досягнуто, завдання виконані, роботу над проблемою завершено.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти. *Дошкільне виховання* 2021 (спецвипуск). 37 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. - Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : навч.-метод. видання. К. : Либідь, 2003. 280 с.
3. Бех І. Зайцева Л. Курс на діяльнісно-компетентнісний підхід. *Дошкільне виховання*. 2013. № 1. С. 2-5.
4. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей. М.: Академия, 1998. 320 с.
5. Ветлугина Н.А. Задачи, формы и методы нравственно-эстетического воспитания детей. Нравственно-эстетическое воспитание ребенка в детском саду/ Под общ. ред. Н.А. Ветлугиной. М: Просвещение, 1989. с.3-7.
6. Ветлугіна Н. О. Система естетичного виховання в дитячому садку. К., 1977. 255 с.
7. Волков Б.С., Волкова Н.В. Детская психология: логические схемы. М.: Владос, 2002. 252с.
8. Воспитание детей дошкольного возраста/ Под ред. Прокопиенко Л.Н. К.: Рад. шк., 1990. 368 с.
9. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. М.: Просвещение, 1991. – 93 с.
10. Выготский Л.С. Вопросы детской психологии. СПб.: СОЮЗ, 1997. 224 с.
11. Выготский Л. С. Психология. М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. 1008с.
12. Горошко Н. А. Зображувальна діяльність у дошкільному навчальному закладі. Четвертий рік життя. Х.: Видавнича група «Основа», 2007. 176 с.
13. Дронова О.О. Образотворча діяльність як чинник та середовище розвитку особистості дитини. *Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі/ За заг. ред. Г.В. Сухорукової*. К.: Слово, 2010. с.140-148.

14. Дронова О. *Форми організації образотворчої діяльності. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: Підручник / За заг. ред. Г. Сухорукової. К.: Слово, 2010. С. 112 - 121.*
15. Зимняя И. А. Педагогическая психология: Учебн. 2-е изд. М: Логос, 2002. 384с.
16. Каган М.С. Эстетическое воспитание(основные понятия, проблемы и задачи. Эстетическая культура и эстетическое воспитание)/ Сост. Г.С Лабковская. М: Просвещение, 1983. с 37- 61.
17. Казакова Т. Г. Теория и методика развития детского изобразительного творчества. М.: Владос, 2006. 256 с.
18. Кириленко Т. С. Праця рутинна і творча. *Основи психології / за ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. Вид. 6-те. К.: Либідь, 2006. С. 302 - 303.*
19. Кириченко М. А. Кириченко І. М. Основи образотворчої грамоти: навч. посіб. К.: Вища школа, 2002. 190 с.
20. Козлова С.А, Куликова Т. А. Дошкольная педагогика: учебн. пос. 3-е изд. М: Академия, 2001. 416с.
21. Коляда І. Використання бодіарту в роботі з дошкільнятами. Дошкільне виховання. 2020.№7. с.22-23.
22. Комарова Т. С, Образотворча діяльність у дитячому садку: Програма та метод. реком. Х.: Ранок, 2007. 176 с.
23. Комиссарова Л.Н. Воспитание эстетического отношение к природе средствами музыки. Нравственно-эстетическое воспитание ребенка в детском саду/ Под ред. Ветлугиной. М: Просвещение, 1989. с.16-24.
24. Кондратенко Т. Д., Котырло В. К., Ладывир С. А. Обучение старших дошкольников. К: Рад. Шк., 1986. 152 с.
25. Корчинова О. В. Декоративно-прикладное творчество в детских дошкольных учереждениях. Ростов на Дону: Феникс, 2002. 320 с.
26. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і розвиток особистості / Під ред. Л. М. Проколієнко. К.: Радянська школа, 1989. 608 с.

27. Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей: навч. посібн. К.: Кондор, 2006. 200 с.
28. Кривоніс М. Л., Дроботій О. Л. Образотворча діяльність. Старший вік. Х.: Ранок, 2017. 208 с.
29. Кузин В. С. Психология Учебник / Под ред. Б. Ф. Ломова. М.: Высшая школа, 1982. 256 с.
30. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. М.: Политиздат, 1975. 304 с.
31. Ликова І.О. Програма художнього виховання, навчання й розвитку дітей 2-6 років «Кольорові долоньки». Х.: Веста: Ранок, 2007. 128 с.
32. Лисенко Н. В., Кирста Н. Р. Педагогіка українського дошкілля: У 3-х частинах. – Ч.2: Навч. посіб. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 360 с.
33. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. К. : Вища школа, 1974. 355 с.
34. Малиніна І. О., Чен Н. В., Голубев В. В. Образотворче мистецтво: навч. посібн. Харків: Скорпіон, 2003. 62 с.
35. Маноха І. Наукова, художня, практична творчість / *Основи психології* / за ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. Вид. 6-те. К.: Либідь, 2006. С. 356 - 366.
36. Моляко В. А. Творческая конструкторология (пролегомены). К.: Освита Украины, 2007. 338 с.
37. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: учебник. М.: Академия, 2000. 456 с.
38. Мухина В. С. Детская психология / Под ред. Л.А. Венгера. 2-е изд. М.: Просвещение, 1985. 272с.
39. Немов Р. С. Психология. – М: Просвещение, 1990. - 301 с.
40. Николаева Е. И. Психология детского творчества. СПб.: Питер, 2010. 240с.
41. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: підручник. /За заг. ред. Г.В. Сухорукової. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. С. 21-100.
42. Основи психології: підручник / За заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – Вид. 6-те, стереотип. – К.: Либідь, 2006. – 632 с.

43. Основы дошкольной педагогики / Под ред. А. В. Запорожца, Т. А. Марковой. М.: Педагогика, 1980. 272 с.
44. Педагогика: учебн. пос./ Под общ. ред С. П . Баранова 2 – е изд. М: Просвещение, 1987.368с.
45. Пичугина Н. О., Айдашева Г. А., Ассаулова С. В. Дошкольная педагогика. Конспект лекций. Ростов н/ Д.: “Феникс”, 2004. 384с.
46. Пісоцький О.П, Пісоцька Л.М. Основи образотворчого мистецтва та образотворча діяльність у дошкільному віці: навч. пос. Н: НДУ ім. М.Гоголя, 2014. с.138.
47. Пісоцький О. П., Пісоцька Л. М. Основи образотворчого мистецтва та образотворча діяльність у дошкільному віці : навч. посіб. для студентів спеціальності "Дошкільна освіта". Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 163 с.
48. Подготовка детей к школе / Под ред. Л. А. Парамоновой. М.: Просвещение, 1989. 176 с.
49. Половіна О. Дитина у світі мистецтва. *Дошкільне виховання*. 2021. №2. С.3-8.
50. Половіна О. Мистецька освіта дошкільників: не відтворювати, а творити. *Вихователь – методист дошкільного закладу*. 2019. №1. С.15-18.
51. Половіна О. Мистецька освіта сьогодні: синтез підходів. *Дошкільне виховання*. 2019. №12. С. 3-8.
52. Половіна О. Мистецька освіта дошкільнят: свобода, творчість, інтеграція. *Дошкільне виховання*. 2019. № 5. С.3
53. Поніманська Т.І, Дичківська І.М. Дошкільна педагогіка. Практикум. К.: Слово. 2004. 352с.
54. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: підр. 2-е вид. К.: Академвидав, 2013. 464с.
55. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Масименко та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2017. – 264 с.

56. Проскура Е. В. Развитие познавательных способностей дошкольников / Под ред. Л. А. Венгера. К.: Рад.школа, 1985. 127с.
57. Психологічна енциклопедія / упорядник О. М. Степанов. К.: Академвидав,
58. Развитие общения у дошкольников / Под ред. А. В. Запорожца, М. И. Лисиной. М.: Педагогика. 1974. 288 с.
59. Розов Н.С. Методологические принципы умственного прогнозирования образования. *Социально-философские проблемы образования* М.1982 . с. 18 – 29.
60. Слостенин В.А Эстетическое воспитание. Педагогика : учебн. Под общ. ред Ю. К Бабанского. 2 – е изд. М: Просвещение, 1988. с 2030- 212.
61. Слостенин В.А Эстетическое воспитание. Педагогика : учебн. пос. 2 изд/ Под общ. ред. К.П. Баранова. М: Просвещение, 1987. с 269-278
62. Сучасне заняття у дошкільному закладі / Під ред.. Н.Гавриш. Луганськ: Альма-матер, 2007. 496 с.
63. Творчий розвиток засобами мистецтва виховання: навч-метод. посібник / за ред. Н.Г. Ничкало. –Чернівці : Зелена Буковина, 2011. 280 с.
64. Теория и методика изобразительной деятельности в детском саду: Учеб. Пособие / под ред. Р. Б. Косминской, Халезовой Н. Б. М.: Просвещение, 1977. 253с.
65. Терещенко О. П. Развитие творчості дошкільника в образотворчій діяльності: навч-метод. посібн. К.: Світич, 2009. 112 с.
66. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості. К.: Марич, 2009. 232 с.
67. Туриніна О. Л. Психологія творчості: навч. посібн. К.: МАУП, 2007. 160 с.
68. Федієнко В. В., Чемеренко О. Ю. Образотворче мистецтво. Х.: ВД "Школа", 2004. 64 с.
69. Флєрина Е. А. Основные принципы художественного воспитания детей. *Дошкольное воспитание*, 2009. № 7. С. 8-13.
70. Художественное творчество и ребенок / под ред. Н. А. Ветлугиной. М.: Педагогика, 1972. 287 с.

71. Швайко Г. С. Занятия по изобразительной деятельности в детском саду: пособ. М.: Гумманит. изд. центр "ВЛАДОС", 2003.
72. Шевандрин Н.И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности. М.: Владос, 1998. 512с.
73. Шульга Л. Упровадження технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького ДПУ ім. І. Франка». 2019. Т. 3. № 23. С. 19 - 183.
74. Эльконин Д.П. Психическое развитие в детских возрастах. Воронеж, 1995. 416 с.
75. Эстетика: словарь. / под общ. ред. А. А. Беляева и др. – М.: Политиздат, 1989. 447с.
76. Эстетическая культура и эстетическое воспитание/ Сост. Г.С Лабковская. М: Просвещение, 1983. 304с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для вихователів (підкресліть чи впишіть необхідну інформацію)

1. Що розумієте під поняттям «естетична культура»? Поясніть його
2. Розкрийте суть естетичної культури дитини старшого дошкільного віку та вкажіть її складові.
3. Чи актуальне формування естетичної культури старшого дошкільного віку у даний час? Так, ні
4. Обґрунтуйте свою відповідь. Чому?
5. Які напрями формування естетичної культури у старшій групі ЗДО? Назвіть їх.
6. Яку роль відіграє у формуванні естетичної культури старших дошкільників родина?
7. Чи співпрацюєте з батьками вихованців у даному напрямі? Так, Ні
8. Зазначте напрями взаємодії з родинами та відповідні спільні заходи. (Назви, якщо назви загальні – коротко зміст).
9. За допомогою яких форм роботи формуєте у дітей естетичну культуру? Перелічіть у порядку від найбільш використовуваних вами до найменш доцільних.
10. Яке значення, на вашу думку, має образотворча діяльність дітей для формування у них естетичної культури?
11. Чи можливо формувати естетичну культуру дітей старшого дошкільного віку на заняттях з образотворчої діяльності? Так, ні
12. Якщо відповідь так, як ви досягаєте мети під час занять? Коротко опишіть свою стратегію роботи.
13. На які методи робите акцент у своїй роботі під час формування естетичної культури старших дошкільників? Перелічіть їх
14. Які заходи проводите з дітьми окрім занять образотворчої діяльності для формування їх естетичної культури? Перелічіть

15. Якої саме допомоги потребуєте для покращення формування у дітей 5-6 років естетичної культури? а) методична література; б) допомога методиста ЗДО; в) опанування інноваційними методами роботи; г) ваш варіант відповіді

Анкета для батьків(підкресліть чи впишіть необхідну інформацію)

1. Поясніть, що, на вашу думку, складає суть естетичної культури особистості?
2. Чи доцільно її формувати у дошкільників? Так, Ні
3. З чого варто розпочинати формування у старших дошкільників естетичної культури? Напишіть, як ви вважаєте.
4. Чи формуєте компоненти естетичної культури сина чи доньки вдома? Так, ні.
5. Які засоби для цього використовуєте (необхідне підкреслити): а) ігрова діяльність; б) спілкування; в) зображувальна діяльність; г) екскурсії до музею; д) подорожі; е) прогулянки по місту.
6. Які методи виховання при цьому використовуєте? Перелічіть.
7. Де знаходите необхідну інформацію цього плану? а) соціальні мережі; б) Internet; в) методичну літературу; г) поради вихователів д) поради ваших батьків.
8. Чи знаєте ви інтереси і вподобання сина чи доньки? Так, ні
9. Чи використовуєте ви для виховання естетичної культури дітей різні зображувальні матеріали? Так, ні
10. У яких спільних заходах в ЗДО приймали участь щодо виховання естетичної культури дошкільників? Перелічіть.
11. Зазначте, що ви розумієте під образотворчою діяльністю дітей дошкільного віку.

Бесіда № 1(з дітьми)

1. Чи чув ти що небудь про художника, скульптора? Так, ні
2. Розкажи, чим займається художник?
3. Що він робить?
4. Які матеріали й знаряддя йому потрібні для роботи?
5. Яка користь від його картин для інших людей?
6. Чи хотів би ти колись стати художником?
7. Які ще професії подібні до художника знаєш? Розкажи

Бесіда №2

1. Чи чув ти що небудь про скульптора? Так, ні
2. Розкажи, чим займається скульптор?
3. Що він робить?
4. Які матеріали й знаряддя йому потрібні для роботи?
5. Яка користь від його скульптур для інших людей?
6. Чи хотів би ти колись стати скульптором?
7. Які ще професії подібні до скульптора знаєш? Розкажи

Бесіда №3

1. Чи любиш ти малювати? Чому?
2. Чи завжди ти можеш легко знайти необхідні матеріали для малювання? Так, ні
3. Чи подобається тобі ліпити різні фігурки тварин, птахів людей? Розкажи чому
4. Чи завжди ти можеш легко знайти матеріали для ліплення? Так, ні
5. Чи є серед твоїх знайомих (дорослі, друзі), які гарно малюють, ліплять? Так, ні
6. Чи хотів би ти малювати, ліпити так же вдало, як і вони? Чому?
7. Що потрібно для цього робити?
8. Чи потребуєш ти допомоги дорослих?

Конспект інтегрованого заняття «Киця- кицюня»

Мета. Продовжувати розширювати знання дітей про свійських тварин (кішку), формувати вміння виділяти характерні особливості (*пухнастий хвіст, м'яка шерсть, маленькі лапки, кігтики і т. д.*); продовжувати вчити дітей ліпити тварин - кота, передавати овальну форму (тулуба, округлу (голови, циліндричну (лапи, короткі вуха, довгий хвіст; вчити об'єднувати виліплені частини в одне ціле, щільно з'єднувати шляхом примазуванням однієї частини до іншої); розвивати мовлення, дрібну моторику рук, самостійність, викликати у дітей задоволення, що виходить схоже зображення, продовжувати виховувати співчуття і любов до тварин.

Матеріали і обладнання:кошик з кішкою накритий скатертиною, українська дитяча пісня «Киця-кицюня», обладнання для ліплення

Хід заняття.

Привітання

Привіт, долоньки

Хлоп-хлоп-хлоп!

Привіт, ніжки

Топ-топ-топ!

Привіт щічки

Плюх-плюх-плюх!

Привіт губки

Чмок-чмок-чмок!

Здрастуй мій носик

Бі-бі-бі!

- Діти, послухайте, будь ласка, українську дитячу пісню. (*можна виконувати нескладні дитячі рухи*)

Українська дитяча пісня «Киця-кицюня»

У маленькій у хатині на тепленькій кожущині,

Хтось дрімає хтось муркоче спозранку спатки хоче.

У весь вечір, цілу нічку не зімкнула вона вічки,

Зашукала хитру мишку, натрудилась вона трішки.

Вивчення нового матеріалу.

- Про кого ця пісенька? (*Про кицю*).

- Як лагідно її називають? (*киця –кицюня, Мурка-манюня*).

- Що робила киця? (*спала, дрімала, спіймала мишку, муркотіла, личко мила, молочко пила, хвостиком махала*)

- Відгадайте загадку і дізнаєтесь хто сидить у кошику.

Хто з хвостиком і з вушками,

В кого лапки з подушками?

Як ступа, ніхто не чує,

Тихо крадучись, полнеє.

І маленькі сірі мишки

Утікають геть від...(*кішки*)

-Діти, це - кішка Мура. Вам подобається?

Привітаємось з Мурою. (*Діти називають своє ім'я і вітаються з кішкою*).

- А як кішка привіталась з нами? (*Няв-няв*)

- Погладьте кицю. Яка вона? (*Пухнаста, красива, м'якенька, добра, лагідна, приємна*).

Яка Мурка красива. У неї м'яка шерсть, пухнастий хвіст. А де у кішки вушка, вуса - дивовижної краси, зіркі очі, якими вона бачить навіть вночі, маленькі лапки, в яких є кігтики? Кігтиками кішка дряпається і ловить мишей (*діти показують*). А зараз я пропоную прочитати забавлянки.

Ходив кіт по току
 В червоному ковпаку,
 В червоному ковпаку,
 А миші сміються,
 Аж в боки беруться.

Коточку, де ти був?
 - У коморці.
 - Що там робив?
 - Молочко пив.
 - А мені залишив?
 - Забувся.
 - Апчхи! Апчхи!
 - Апчхи! Апчхи!

Котик сіренький присів
 На печурочке
 І тихесенько заспівав
 Пісеньку дочурочке:
 Ось прокинувся півник,
 Встала курочка,
 Піднімайся мій дружок,
 Встань, моя дочурочка!
 Йде котик по лавочці,
 Веде кішечку за лапочки.
 Топи-топи по лавочці,
 Цапи-цапи за лапочки.

КОТИК
 Скочив котик,
 Сів на плотик,
 Миє ротик
 І животик.

Він миленький
 І чистенький,
 Гарний Мурко
 Мій маленький

ПІШЛА КИЦЯ ПО ВОДИЦЮ

Пішла киця по водицю
 Та й упала у криницю.
 Пішов котик витягати:
 - Давай, кицю, лапку
 Та виліжай на кладку.
 Сиди, кицю, грійся
 Та нікого не бійся.

Діти, Мура хоче з вами пограти.
Гра: «Кішка і мишки».

- Ой, діти, щось Мура засумувала. Я, здається, знаю, чому вона хоче їсти. А, як ви думаете, що любить їсти кішка (*Молоко*). Зробіть з ваших долоньок блюдце.

Кицька до діток підійшла

Молочка просила.

Молочка просила,

«Мяу» - говорила

Няв-няв-няв.

Кисонька поїла,

Кисонька поїла,

Пісеньку заспівала:

"Мур мур мур"

-А що ще любить киця їсти?

- Мені здається, Мурка дуже втомилася і хоче спати. Давайте покладемо її в кошик і погладимо.

- А поки Киця спить пропоную зробити їй подарунок, зліпити її портрет з пластиліну. А щоб краще працювали наші пальчики зробимо

Пальчикову гімнастику:

Киця ниточки мотала (*ніби намотуємо нитку на клубок*),

І клубочки продавала (*протягаємо долоні вперед*).

По три гривні за клубочок, (*показати три пальчика*).

Всі купуйте, хто захоче! (*знову протягнути долоньки*).

Практична частина

-З чого починаємо роботу? (*З тулуба*).

-Якої він форми? (*Тулуб овальної форми*).

- Правильно. З шматочка пластиліна я зліплю тулуб. Скочуємо кулю всі разом, а потім злегка розгортаю, вийшов тулуб.

-Беру інший шматок пластиліну, його розділимо для яких частин тіла?

(*Для голови, лап, хвоста*).

-Якої вони форми?

(*Голова кругла. Лапи як стовпчики, їх чотири, хвіст довгий, тонкий*).

- Ділю: ось для голови одна частина, чотири частини для ніг і одна частина для хвоста. До тулуба приєднаю голову? Потрібно щільно приєднувати, ПРИМАЗУВАТИ .А чому? (*Щоб міцно трималася*).

Як ми будемо ліпити лапи? (*Потрібно ліпити стовпчики*).

- Всі лапи однакової довжини? (*Так*).

- Давайте разом зробимо лапи. Зліпили. Покладу їх поруч, порівнюю: однакової довжини? Ось і лапи прикріпили. Залишається у нас що? (*Хвіст*).

Ми вже знаємо як ліпити довгий хвіст. Залишаються у нас вухка. Подивіться, я двома пальцями прищипую два маленьких вухка. Зроблю ручкою два ока і вийшла кішка. Подобається вам? Ось і Мура зрадіє.

Дати можливість почати роботу самостійно. У міру необхідності допомогти тим, хто не може.

Підсумок

-Які гарні кицьки у вас вийшли?

Нам час з кішкою прощатися. Які нові слова ви запам'ятали? Чого ви навчилися? Скажемо Мурці до побачення!

Ознайомлення з народною іграшкою «Трав'яна лялька».

Прикрашання спіднички для трав'яної ляльки.

(Конспект заняття в старшій групі)

О.О.Білоус,
керівник гуртка ДНЗ №9

Мета: розширити знання дітей про народну іграшку, продовжувати знайомити з різними видами народної іграшки, поповнювати знання про іграшки з природного матеріалу (іграшки з соломи, трави). Вчити дітей малювати на тканині, передаючи враження від рукотворного виробу засобами образотворчої діяльності. Вчити ритмічно заповнювати площину подвійними, потрійними мазками різної величини, komponуючи їх у восьмипелюсткову квітку, малювати перехідним мазком. Закріпити прийоми декоративного малювання патичком, пальчиком. Розвивати уяву, фантазію, окомір. Виховувати старанність, інтерес та повагу до народної іграшки.

Матеріал: гуашеві фарби, пензлі, тички, серветки, тканина, підкладні листки, ляльки із трави.

Хід заняття

Діти заходять в ізостудію, вітаються з гостями.

-Діти, ви любите гратися? А чим ви граєтесь? (відповіді дітей).Пропоную дітям підійти до столу з виставкою сучасних і народних іграшок.

-Малювати, зараз ви граєтесь ось такими сучасними, привабливими, механічними іграшками. А де ми з вами беремо іграшки? Так, ми купуємо їх в магазинах, на ринках. А де їх виготовляють до того, як вони потраплять в магазин? Іграшки виготовляють на іграшкових фабриках. В їх виготовленні бере участь багато людей: це і художники, швачки, дизайнери.

-А сьогодні я вас хочу познайомити з іграшками, але трохи іншими. Це зараз у вас багато різних гарних іграшок, а колись дуже давно, коли ще ваші бабусі були маленькими, таких іграшок не було. І їхні батьки, дідусі і бабусі власними руками майстрували для своїх синів і дочок різні іграшки-забавлянки. Це були брязкальця, тріскачки, дерев'яні свистки і сопілки, глиняні свищики, баранці. Глиняні іграшки ліплять із глини, потім сушать, обпалюють у печі. Готові іграшки розписують аніліновими фарбами, розведеними на яйці.

Для виготовлення дерев'яної іграшки використовують різні породи дерев (липу, ялину, тополю, дуб). А також майстрували забавлянки з ниток, клаптиків тканини, тіста, сиру. Самі діти виготовляли простенькі іграшки з квіток мальви, кукурудзяних качанів, огірків, маленьких гарбузиків, реп'яхів, стебел

соняшника. А ще виготовляли ляльки із соломи, трави - це трав'яні іграшки. Такі ляльки виготовляли як дорослі так і діти. Як правило, їх створюють наприкінці весни та на початку літа, коли на луках спадає повінь і виростає довга соковита трава - «коси». Для виготовлення ляльки потрібно взяти невеличкий пучок трави, сформувати його у твердий пучечок, перев'язати ниточкою, можна відокремити ніжки. З іншого пучечка зробити руки (показую).

-Сьогодні я вам приготувала невеличкий сюрприз. Кожному із вас я подарую ось таку трав'яну ляльку – іграшку. Ляльку я зробила сама, а пошити одяг не встигла. Я хочу вам запропонувати підготувати тканину для одягу ляльки.

А потім на іншому занятті ви їх одягнете. Пропоную дітям сісти за столи. Повідомляю, що будемо малювати не на папері, а на тканині.

Показ дітям елементів різних візерунків, якими можна прикрасити тканину. Словесно закріплюємо прийоми малювання елементів (мазки: подвійні, потрійні, восьми і чотирьохпелюсткові квіти, різні лінії кінчиком пензля, крапки-тичком і пальчиком).

Фізкультхвилинка:

Ми долоньки потremo,
Наші пальці розімнемо,
Будуть швидко працювати,
Акуратно малювати.

Пропоную дітям обрати елементи для оздоблення тканини.

Діти працюють під спокійну музику. В кінці заняття пропоную дітям розглянути роботи своїх товаришів і дарую кожній дитині ляльку.

Фантастичні птахи

(Конспект заняття з декоративного малювання в старшій групі)

О.О.Білоус,
керівник гуртка ДНЗ №9

Мета: ознайомлювати із казковими образами в образотворчому мистецтві; сприяти зацікавленості декоративним малюванням, розвивати увагу, творчу уяву, творчі здібності, формувати естетичний смак; виховувати дбайливе ставлення до тварин, охайність під час роботи з фарбами.

Матеріал: папір, гуашеві фарби, пензлі, картини М. Приймаченко

Хід заняття

-Доброго дня, діти! Послухайте вірш.

Дивовижний птах

Раз до лісу ми пішли,

Птаха дивного знайшли:

Шия довга, дзьоб твердий,

Колір – дуже весняний!

Осіддали птаха ми,

Полетіли у краї

Казочки чудової,

Різнокольорової!

В. Клочкова

Про кого йдеться у цьому вірші? (про птаха)

Назвіть птахів, які мешкають у нашій місцевості. (горобець, синиця...)

Як ми впізнаємо синичку?

-Так, за веселим щебетом, жовтенюкою грудиною та синеньким капелюшком.

Чи знаєте ви, що ця невеличка пташка за день з'їдає стільки комах, скільки важить сама?

Ми згадали птахів, яких можемо побачити на вулиці.

А які птахи живуть у казках?

Чи можемо ми їх побачити, гуляючи у парку або лісі?

Чим вони відрізняються від реальних птахів?

-Дуже цікаво про дивовижних птахів, які існують тільки у мріях, нам розповідають художники та майстри народних промислів. Погляньте, які фантастичні птахи оселилися ось на цих картинах. (Розгляд репродукцій картин). Чи подобаються вони вам? Цих птахів намалювала українська народна

художниця Марія Приймаченко. Народна – тому, що вона ніколи не навчалася малярства, а втілювала фантастичні образи за покликом уяви.

Ми також сьогодні перетворимося на чарівних художників, навіть на чаклунів.

Вигадайте свого дивовижного птаха, якого ще ніколи ніхто не бачив, та намалюйте його. Спочатку з'ясуймо, як правильно намалювати птаха. У будь-якого, навіть фантастичного птаха є голова, тулуб, крила, шия, хвіст та дзьобик. Тому ми намалюємо круглу голівку та тулуб схожий на овал. А шию, хвіст, крила та дзьобик кожний із вас намалює такими, які підказує ваша уява, такими, які повинні бути у фантастичного птаха. Колір птаха ви також оберете самостійно.

Із ваших робіт ми створимо виставку «Фантастичні птахи», як у справжніх художників, і запросимо на неї ваших батьків.

Діти малюють.

В кінці заняття розглянути дитячі малюнки.

-Ви справжні художники-чарівники! Які гарні птахи! Дивишся на них – і потрапляєш у дивовижний світ казки! Ви молодці!

Дидактичні ігри з розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку у зображувальній діяльності

"Рибки плавають в струмочку"

Мета: розвивати естетичне сприйняття, уяву, учти аналізувати зображення за кольором.

Хід гри: підбирати рибок відповідного кольору (кольору струмка), розташовувати зображення однакового кольору, але різних відтінків, від світлого до темного і від темного до світлого.

"Збери красиву пірамідку"

Мета: розвивати сприйняття кольору.

Хід гри: зібрати пірамідку за кольором: від темного до світлого відтінків. В гру можуть грати діти 4-7 років.

"Виклади орнамент"

Мета: закріплювати знання дітей про геометричні фігури; вчити підбирати кольори (близькі, контрастні); розвивати естетичне сприйняття, почуття ритму, уяви, форми, кольору; розвивати вміння орієнтуватися на папері, виділяти кути, середину.

Матеріал: геометричні фігури, рослинні форми: листя, ягоди, квіти і т. і.

Гра призначена для дітей 3-6 років, вони можуть грати самі.

"Ягоди, овочі, фрукти"

Мета: розвивати інтелектуальні дії аналізу, порівняння вчити діям класифікації; вчити викладати ряди однакових зображень.

Матеріал: картки з зображенням овочів, фруктів, ягід.

Хід гри: запропонувати дітям "знайди такий самий", "підбери всі овочі, всі фрукти, всі ягоди за кольором".

"Вершки-корінці"

Мета: вчити дітей аналізувати рослини, виділяти їх частини (плоди, листя, коріння), складати зображення з двох частин, що утворюють єдину рослину; розвивати сприйняття дітей, збагачувати їх сенсорний досвід, операції порівняння та синтезу; закріплювати назви рослини, знання форми, кольору.

Матеріал: картки з зображенням будови рослин (вершки і корінці).

Хід гри: скласти картку з двох частин за принципом "вершки-корінці". Грати в неї можуть діти 5-8 років.

"Веселка"

Мета: вчити дітей аналізувати предметні зображення, співвідносити їх з реальними явищами, виділяти та називати їх колір, співвідносити з кольорами веселки і підбирати ідентичні, розвивати уяву дітей.

Матеріал: предметні картинки.

Хід: запропонувати дітям підібрати предметні картинки за кольорами веселки.

Гра для дітей 4-6 років.

"Розрізні картинки"

Мета: вчити дітей діям аналізу і синтезу, виділяти в цілому частини та з частин складати ціле; вчити правильно називати отримані зображення; розвивати почуття форми, пропорцій, вміння виділяти характерні деталі, наочно-образне мислення.

Матеріал: предметні картинки, розрізані на частини.

Хід гри: запропонувати дітям скласти предметну картинку з частин. Гра для дітей

4-8 років.

"Доміно"

Мета: вчити дітей порівнювати зображення, підбирати ідентичні зображення квітів, правильно називати їх, а також колір суцвіть і листя, грибів.

Матеріал: картки доміно.

Хід гри: виставляти картки доміно в лінію з кольорів так, щоб збіглося зображення кінців двох карток. Гра для дітей 5-8 років.

"Збери за кольором"

Мета: вчити дітей складати ціле з частин; розвивати вміння розрізняти кольори, здійснювати підбір кольорів за різними напрямками (однакові, світліше і темніше).

Матеріал: площинні геометричні фігури різного розміру, кольору.

Хід гри: запропонувати дітям зібрати цю геометричну фігуру з частин за кольором.

Можливі варіанти: однакового кольору, контрастних кольорів, красиво за кольором скласти зображення предмета на вибір. Гра для дітей 3-5 років.

"На лузі розцвіли красиві квіти"

Мета: розвивати образне мислення, уяву, естетичне сприйняття, розрізнення кольорів і відтінків, вміння підбирати за кольором, урізноманітнюючи колірну гаму. **Матеріал:** площинні різнобарвні квіти, "галявина".

Хід гри: показувати дітям квіти певної колірної гами: на галявині розквітлі квіти теплої колірної гами, холодної гами, різнобарвні квіти.

Гра для дітей 4-8 років. Для дітей 4-х років слід вибрати найбільш простий варіант: "підбери за кольором".

"Так чи не так"

Мета: вчити дітей у композиції картини помічати помилку, порушення цілісного поєднання кольорів.

Матеріал: композиція картини, клаптик паперу.

Хід гри : у композиції картини, виконаній у холодній гамі, ввести яскравий колір (накладається клаптик паперу, що порушує цілісне поєднання кольорів).

Діти повинні знайти помилку, визначити кольорову гаму і пояснити, чому стало некрасиво.

"Повітряні кульки"

Мета: формувати у дітей уявлення про колір; вправляти дітей у зіставленні предметів за кольором, прикладаючи один до одного шляхом добору.

Матеріал:

Хід гри : на листку намалювати кольорові нитки і окремо вирізати кольорові кружечки - (кульки). Далі закріпити з дітьми назви кольорів та запропонувати "прив'язати" (прикріпити) повітряні кулі до ниток, підбравши їх за кольором.

"Що росте в лісі"

Мета: вчити диференціювати лісові та садово-городні рослини; закріплювати знання дітей про ліс, про те, що там росте; розвивати естетичне сприйняття, образні уявлення, мислення, операції аналізу, синтезу, порівняння, класифікації.

Матеріал: площинні рослини, зображення лісу, сада, города.

Хід гри: грати в неї можуть діти 4-8 років. Для більш молодших дітей кількість предметів гри можна спочатку обмежити.

"На що схожі овочі (фрукти)?"

Мета: розвивати у дітей сенсорні і художньо-творчі здібності, дії порівняння і уподібнення.

Матеріал: предметні картки, ножиці, клей, пензлики.

Хід гри: перед дітьми викласти кілька овочів і фруктів (предмети можуть бути і інші). Дитина (хто хоче, а кого назвуть - можна використовувати для цього лічильку) описує якості предмета, а потім називає те, на що схожий він (або щось на нього схоже).

На наступному за грою занятті образотворчої діяльності запропонувати дітям намалювати малюнки до гри типу "Парні картинки", "Лото" (вирізати або наклеїти). Для цього дітям роздаються картки приблизно 6х6 (можна трохи більшого розміру). Кожна дитина може оформити кілька карток (скільки встигне на занятті).

"Великий - маленький"

Мета: вчити порівнювати предмети (зображення); збагачувати уявлення дітей про природу; розвивати вміння бачити її красу, аналізувати предмети природи і виділяти їх властивості, величину.

Хід гри: у середній та старшій групах діти створюють гру або кілька ігор на теми природи. Вони малюють або вирізують і наклеюють "квіти" (великі і маленькі), наприклад, соняшник і ромашку, "рибки", "листя", "птахи" та ін. Зовні гра може виглядати як лото. На великих картках об'єднані два об'єкта: великий і маленький (ліворуч). Праворуч відповідно два порожніх простора, рівні за величиною картинок. Таких карток може бути 6-8. До них з тими ж зображеннями готують окремі картки. Коли гра буде готова, можна запропонувати дітям в неї пограти.

"Веселка"

Мета: розвивати почуття кольору, вчити дітей добирати зображені на картинках предмети за кольором, дії аналізу, порівняння, виділення потрібного кольору, естетичне сприймання.

Матеріал: предметні картинки, великий аркуш паперу з зображенням веселки, аркуші паперу, кольорові олівці, фломастери.

Хід гри: цю гру виготовити з дітьми разом з. На окремому альбомному аркуші зобразити веселку. Кожна дитина створює невеликі картинки (малює предмет)

на кожен колір веселки. Дані картки відповідно з якимось кольором веселки. Діти повинні вибрати та розкласти в послідовності картки і підібрати до них предмети. Гра може проводитись як індивідуально, так і по підгрупах з ведучим; дітям роздаються картки семи кольорів веселки.

У ведучого предметні картинки. Він показує картинки впереміш, і кожен висловлюється на свою і забирає її собі. Коли всі картинки розібрані, ведучий підбиває підсумок і пропонує дітям на невеликих листочках намалювати один з найбільш вподобаних предметів свого кольору (згідно з наявною у дитини картою того чи іншого кольору веселка). Гра може ускладнюватися. Після того як діти сприймали картинки візуально, проводиться варіант з назвою предмета без показу картинки. Дитина повинна добирати свої картинки за словом ведучого. Ще один варіант: не показуючи і не називаючи, ведучий описує об'єкт, не називаючи його кольору, а діти вгадують і називають предмет. У цьому випадку дитина отримує "свою" картку. Виграє той, хто вгадає. У процесі гри слід використовувати загадки, вірші, приказки. Для дітей старшої групи.

"Знайди друзів фарби"

Мета: виявити рівень знань дітей у виборі фарби, що відповідає кольору предмета; розвивати почуття кольору.

Хід гри : на аркуші намалювати силуети предметів. Дати завдання знайти серед предметів "друзів " жовтої, зеленої, синьої, червоної фарб. Діти знаходять предмети, що відповідають певному кольору, розфарбовують їх.

"Теплий - холодний"

Мета: розвивати вміння розрізняти кольори, здійснювати підбір кольорів за різними напрямками (однакові, світліше і темніше тощо), орієнтування на папері.

Матеріал: два великих аркуші 20х20, роздавальні картки, ножиці, клей, пензлики.

Хід гри: на двох великих аркушах у формі квадрата (20х20) в середині наклеєні два кола діаметром приблизно 2-3см: червоний (теплий) і синій (холодний). Дітям пропонується придумати предмети такого ж кольору і вирізати їх у двох примірниках. Один примірник зображення названих предметів діти наклеюють на великі пластини на однаковій відстані від середини, навколо неї. Другий примірник зображення наклеюється на окремі картки (роздавальні для учасників гри). Гра може проходити так: діти об'єднуються по 2-3 дитини, і підгрупа отримує велику мапу. Ведучий бере коробку з маленькими картками, повернутими зображенням вниз. Він показує дітям картки (послідовно по одній), діти їх розбирають згідно з зображеннями на своїх картках. Виграє та підгрупа, яка швидше збере все коло. Гра може проводитися і в індивідуальній роботі.

"На що схоже?"

Мета: розвивати у дітей сенсорні і художньо-творчі здібності, дії порівняння і уподібнення, фантазію, творче мислення.

Матеріал: набір карток з різними фігурками (на кожній картці зображена фігурка, яка може сприйматися як деталь або контурне зображення якого-небудь предмету). Хід гри: діти придумують, на що картинка схожа.

Домальовують.

"Домалюй до образу"

Мета: розвивати почуття форми, пропорцій, вміння виділяти характерні деталі, наочно-образне мислення.

Матеріал: вкладиші з рамок Монтессорі або їх картонні аналоги, лекала, шматочки тканини або шкіри, наклеєні на картон, плями Роршаха, літери, цифри.

Хід гри: кожній дитині запропонувати будь-який із цих предметів, йому потрібно домалювати його до потрібного образу. Ускладнення: запропонувати не одну, а кілька фігурок, "оживляти", "озвучувати".

"Перевертні"

Мета: розвивати естетичне сприйняття, уяву, учти аналізувати зображення, наочно-образне мислення.

Матеріал: набори карток з 8-16 штук для кожної дитини; на кожній картці схематичне зображення якого-небудь предмету або геометрична фігура; у кожному наборі має бути 4 однакові картки.

Хід гри: роздати дітям картки і розказати, що кожен фігурку треба домалювати так, щоб вийшла картинка. Потім малюнок треба відкласти і взяти точно таку ж картку. Але тепер фігурку треба перевернути, покласти картку боком або догори ногами.

"Малюємо, чим хочемо"

Мета: розвивати у дітей художньо-творчі здібності, фантазію, творче мислення, дрібну моторику.

Матеріал: пластилін, гудзики, сірники, нитки, оксамитовий папір, сипучі об'єкти (борошно, крупа, намистинки).

Хід гри:

Малювання пластиліном: на аркуші паперу розмазується шматочок пластиліну і в отриманій плямі потрібно побачити якийсь образ.

Малювання гудзиками, сірниками: предмети розташовуються в довільному порядку залежно від бажання дитини - створюється задуманий образ або довільний.

Малювання нитками на нерівній поверхні: на полотні, оксамитовому папері або на чомусь іншому діти розміщують нитки різної довжини, створюючи або задуманий образ, або просто імпровізуючи.

Малювання сипучими об'єктами: принцип такий же, що і в попередніх пунктах.

"Веселі плямки"

Мета: розвивати творчу уяву, цілісне сприйняття, фантазію, наочно-образне мислення.

Матеріал: аркуші паперу, фарби.

Хід гри: взяти фарби декількох кольорів, зробити пляму і отримати відбиток на іншому аркуші (можна шляхом складання аркуша навпіл). Потім, подивившись на пляму, потрібно уявити, на що або на кого вона схожа.

Пояснення до гри:

1. Діти, схильні до гніву, обирають чорну або червону фарбу.
2. Діти зі зниженим настроєм обирають лілові і бузкові кольори (кольори смутку).
3. Діти напружені, конфліктні, розгальмовані обирають сірі і коричневі кольори (це говорить про те, що дитина потребує заспокоєння). Можливі такі ситуації, коли не простежується чіткого зв'язку між кольором та психічним станом дитини.

"Чудові перетворення"

Мета: розвивати творче мислення і уяву.

Матеріал: 1-2 невеликі картки, на яких зображені умовні позначення предметів: 2-3 смужки різної довжини або 2-3 кольорових кола, для дитини і дорослого: аркуші паперу і кольорові олівці.

Хід гри: показати дітям картку, запропонувати придумати, що це таке і намалювати на аркуші картину. Добре, якщо до кожної картки будуть намальовані не одна, а кілька картин. Наприклад, по 2 смужки різної довжини можна сказати, що це хлопчик з мамою, або дівчинка з кішкою, чи дядько з собакою та ін. Готові картинки розглядаються, обговорюються та оцінюються; враховується їх відповідність картці, наявність сюжету, повнота, емоційна виразність і оригінальність.

"Чарівний ліс"

Мета: розвивати уяву, фантазію.

Матеріал: аркуші паперу, кольорові олівці.

Хід гри: кожен її учасник (а їх може бути два або більше), отримує аркуш паперу і олівці. На аркуші, крім схематичних зображень дерев, зробити незакінчені зображення. Картинка може бути така: запропонувати дітям намалювати чарівний ліс, а потім розказати про нього цікаву історію. Нехай кожен домалює зображення так, щоб вийшла картина лісу. Незакінчені фігурки можна перетворити на що завгодно: на квіти, дерева, метелики, пташки, тварини.

Потім разом роздивитися малюнки, послухати історії і відзначити найбільш повні, оригінальні. Матеріал до гри рекомендується міняти, наприклад, запропонувати дитині зобразити "Чарівне море", "Чарівну галявину", "Чарівний парк" та ін.

"Найвеселіше"

Мета: розвивати творчу уяву, цілісне сприйняття, фантазію, наочно-образне мислення.

Матеріал: аркуші паперу, кольорові олівці, фарби.

Хід гри: запропонувати намалювати що-небудь веселе - найвеселіше на світі. На малюнку можна зображати не тільки предмети: допустимі різні поєднання

кольорів і форм. Готові малюнки розглядаються і приймається колективне рішення: чий малюнок виявився самим веселим.

"Чого на світі не буває?"

Мета: розвивати творчу уяву, фантазію, наочно-образне мислення.

Матеріал: папір, кольорові олівці, фарби.

Хід гри: запропонувати дітям намалювати те, чого на світі не буває. Попросити розповісти, що вони намалювали, і разом з ними обговорити, чи дійсно те, що вони

намалювали, не зустрічається в житті. Гра пройде веселіше, якщо вихователь теж візьме участь у вигадуванні та малюванні.

"П'ять крапок"

Мета: розвивати уяву, фантазію, творчість.

Матеріал: аркуші паперу, олівці.

Хід заняття: на аркуші паперу без усякого порядку намалювати п'ять крапок.

Треба намалювати чоловічка таким чином, щоб на двох крапках він стояв ногами, ще дві припадали на долоні, а п'ята – на голову. Лист можна як завгодно повертати. Надалі можна з колекцією цих малюнків весело грати: показати дітям малюнок і попросити скопіювати позу намальованого чоловічка.

"Вгадай, що вийде?"

Мета: розвивати уяву, фантазію, творчість.

Матеріал: великий аркуш паперу, олівці.

Хід гри: запропонувати першому з дітей почати зобразити предмет (лінію), але не повністю. Наступний каже, що це, може бути і домальовує ще одну лінію.

Наступний повинен придумати ще що-небудь і домальовати у відповідності зі своїм задумом. Так продовжується до тих пір, покихто-небудь із гравців вже не зможе змінити малюнок за своїм задумом. Виграє той, хто вніс останнє редагування.

"Чарівна палітра"

Мета: розвивати почуття кольору.

Матеріал: гуаш, палітра, аркуші паперу.

Хід гри: запропонувати дітям пограти з палітрою і фарбами. Змішуючи фарби можна отримувати різноманітні відтінки кольорів. Можна запропонувати зобразити як світлішає небо на світанку, з допомогою синьої та білої фарб.

Розбілити синю фарбу потрібно на панелі, поступово додаючи білила і послідовно наносячи мазки на аркуш паперу. Головне - домогтися, щоб відтінки змінювалися як можна рівномірніше. Запропонувати дітям намалювати, як заходить сонце (від помаранчового до червоного кольору), як жовтіє листя восени (від зеленого до жовтого).

"Що це може бути?"

Мета: розвивати уяву, наочно-образне мислення.

Матеріал: гуаш, палітри.

Хід гри: запропонувати дітям намалювати солодке, кругле, ароматне, свіже, запашне, солоне, червоне та ін. Гру можна повторювати неодноразово, використовуючи кожен раз новий матеріал.

"Розкажи про їх настрої"

Мета: розвивати сприйняття, увагу, уяву.

Матеріал: ілюстрації із зображенням обличчя людей, що виражають різні емоційні стани, папір, кольорові олівці.

Хід гри: запропонувати дітям подивитися на картку, що зображає особа людини і розповісти про його настрої. Запропонувати дітям намалювати особу-загадку. Гру можна повторювати з різним матеріалом.

"Допоможемо художнику"

Мета: розвивати творчу уяву, креативність.

Матеріал: кольорові олівці, папір.

Хід гри: запропонувати дітям намалювати незвичайну машину, на якій можна потрапити в чарівну країну. Намалювати і розповісти про свою машину.

"Придумай сам"

Мета: розвивати уяву, творчі здібності, фантазію.

Матеріал: папір, фарби, палітри, фломастери.

Хід гри: запропонувати дитині уявити, що вона прилетіла на іншу планету і намалювати те, що вона могла там побачити. Коли малюнок буде готовий, можна запропонувати дитині придумати історію.

"Чарівні картинки"

Мета: вчити дітей створювати образи на основі схематичного зображення предмета.

Матеріал: аркуш паперу з незакінченим зображенням, кольорові олівці.

Хід гри: запропонувати домалювати картинку. Відзначити найбільш цікаві картинки, коли діти придумують щось своє, несхоже на інші картинки.

"Весела палітра"

Мета: розвивати почуття кольору.

Матеріал: картки з предметами, панелі з відтінками кольорів.

Хід гри: запропонувати назвати кожну картинку і показати на палітрі її колір. Підбери всі пари: лимонний-лимон ... (і т.і.). А тепер спробуйте вгадати, як можна назвати інші кольори. Знайди серед картинок морквину і на палітрі відповідний колір. Як називається цей колір? (помаранчевий.) Але можна сказати і по-іншому - морквяний. Покажи на палітрі буряковий колір, бузковий, оливковий. Якщо важко, порівняй з зображеннями плодів, квітів. Як би ти назвав колір сливи? (фіолетовий, або інакше-сливовий.) Чим жовтий колір відрізняється від лимонного? (лимонний-це відтінок жовтого з легкою домішкою зеленого.)

"Клубочки"

Мета: розвивати у дітей уміння виконувати колові дії при малюванні клубка в замкнутому колі з опорою на зоровий контроль і з закритими очима.

Матеріал: картинка "Кошеня з клубком", аркуші паперу, олівці.

Завдання: запропонувати дітям розглянути картинку, на якій кошеня грає з клубком ниток. Потім запропонувати дітям зібрати нитки в клубок і показати, як збираються нитки в клубок, імітуючи рухами олівця намотування ниток в клубок. Періодично пропонувати дітям закривати очі і виконувати рухи з

закритими очима. Для того, щоб у дітей виявлявся інтерес до роботи, можна дати їм можливість намалювати багато клубків, влаштувати змагання: хто більше клубків намалює.

"Симетричні предмети"

Мета: закріплювати з дітьми уявлення про симетричні предмети, знайомство з професією гончара.

Матеріал: шаблони глечиків, ваз, горщиків, розрізані по осі симетрії.

Хід гри: розповісти : "У гончара розбилися всі горщики і вази, які він виготовив для продажу на ярмарок. Всі уламки перемішалися. Треба допомогти гончару зібрати і "склеїти" всі його вироби".

"Веселий гном"

Мета: навчати дітей створювати образи на основі сприйняття схематичного зображення предмета, фантазію, уяву.

Матеріал: картинка з зображенням гнома з мішечком в руках і кілька вирізаних з паперу мішечків різної форми, які можна накладати на малюнок і змінювати в руках у гнома.

Хід гри: показати дітям картинку і сказати, що в гості до дітей прийшов гном. Він приніс подарунки, але що діти повинні вгадати і намалювати.

"Склади портрет"

Мета: закріплювати знання про жанри портрета; розвивати почуття пропорції.

Матеріал: різноманітні модифікації частин обличчя, папір, кольорові олівці.

Хід гри: запропонувати дітям з різних частин обличчя скласти портрет.

Визначити настрій і намалювати портрет.

"Підводний світ"

Мета: вчити дітей уважно розглядати форму, забарвлення, особливості будови підводних мешканців; вчити створювати багатопланову композицію; закріплювати знання дітей про мешканців підводного світу на замальовках; розвивати дрібну моторику; активізувати словник дітей.

Матеріал: ілюстрації з зображенням мешканців підводного світу, папір, акварель.

Хід гри: згадати разом з дітьми діти, хто живе в морях і океанах, уточнюють будову тіла й забарвлення. Потім на замальовках діти створюють картину підводного

світу, розташовуючи предмети багатопланово. Фішку отримує та дитина, у якої вийшла більш цікава картина, та, яка використала багато деталей для створення картини підводного світу.

"Намалюй теплу картинку"

Мета: уточнити з дітьми поняття "теплі і холодні кольори"; продовжувати вчити складати картинку з пам'яті, використовуючи при розфарбовуванні теплу гаму.

Матеріал: 4 картинки із зображенням нескладних сюжетів, геометричні форми, що зустрічаються на цих картинках, аркуші білого паперу, кольорові олівці, фломастери.

Хід гри: уважно розглянути не розфарбовану картину-зразок. За сигналом педагога перевернути її, зобразити на своєму аркуші побачений сюжет, розфарбувати, дотримуючись теплої гами.

Інтегроване заняття ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА+АПЛІКАЦІЯ

Тема: Їжачок – колючий бочок.

Мета: вчити дітей уважно слухати художній твір, свідомо сприймати зміст казки, відповідати на запитання вихователя; закріпити знання дітей про їжака, як дику тварину; розвивати дрібну моторику пальчиків, навички роботи з матеріалом для творчості-насіння (крупа); розвивати мовленнєву активність, творчу уяву, акуратність у роботі з клеєм; виховувати у дітей бажання створювати красиві композиції з насіння різних рослин (круп), естетичне сприйняття форми, емоційну чуйність, доброзичливість, бажання допомогти іншому.

Матеріал: загадка про їжачка, казка про їжака, вірш про їжачка (за бажанням дітей), картон (краще кольоровий), клей ПВА, додатковий декор (за бажанням дітей), іграшка – їжачок, вологі серветки, насіння соняшника.

Хід заняття 🍄🍏

Вихователь: Дітки, послухайте, будь-ласка, загадку і відгадайте її:

*Гостроносий і малий,
Сірий, тихий і не злий.
Вдень ховається. Вночі
Йде шукать собі харчі,
Весь із тонких голочок.
Як він зветься? (їжачок)*

- Ви, мабуть, здогадалися, хто прийшов на заняття. Так, це їжачок. А знаєте чому у нього шубка з голочок? Про це я вам розкажу казочку.

Колись дуже-дуже давно прийшов їжак до кравця і сказав: ”У мене немає шубки. Поший мені. Не задарма, ось дивись - яблук я мішок приніс. Буде що твоїм малятам на вечерю куштувати. Згода?”. І кравець, що й казати, молодець, взявся до діла і робота закипіла. Строчить шубу шов за

швом. А малеча за столом теж нітрохи не дрімає - смачно яблука вплітає. От нарешті все готово, тут їжак приходить знову: Що це ти мені зробив? Я такої не просив! Я не білка, не лисиця. Ні, ця шуба не годиться. Я таку не буду й мірять, чорну ший, ні, краще сіру. Грюк дверима! І пішов. Що ж, кравець працює знов. Та й малеча не гуляє - смачно яблука вплітає. Постарався на цей раз. Шуба вийшла - просто клас! Ну, не шуба, а картинка! Та знов сердиться їжак. Щось і тут йому не так. Крутить носом і буркоче: Я короткої не хочу! Куца шуба для зайчат. Довшу хочу, аж до п'ят. Тут кравець розвів руками: Вибачай, немає краму. Розлютився вкрай їжак, став червоний, наче рак: Не візьму таку і край! Яблука мої віддай! Озираючись на діток - аж порожній вже мішок. - Іншу шубу ший і квит! - на весь дім їжак кричить. - З чого ж шити? Подивися - лиш голки тут zostалися. - Хоч з голок ти шубу справ! Та таку, як я сказав! От біда! Кравець зібрав всі голки, які він мав, дві доби не їв, не спав, і зумів таки - пошив. Тут уже їжак з'явився. Шубу він обдивився, одягнув... Так вона йому сподобалася, що ніколи не знімає. Подякував кравцеві тай подався до лісу. *(Бесіда за змістом казки)*

Вихователь: Може хтось віршик знає про їжачка? *(відповіді дітей)*

Їжачок-хитрячок

Із голок і шпичок

Пошив собі кожушок.

І у тому кожушку

Він гуляє по садку.

В нього шубка з колючок,

В нього сіра спинка,

Ніс, як гарний п'ятачок,

Очі - намистинки.

Їжачок-їжачок,

він увесь із колючок.

Їжачок-їжачок,

мов колючий колобок.

Вихователь: - Де живе їжачок? - Це свійська чи дика тварина? Чому? Чи можемо ми взимку побачити їжака в лісі? Їжаки - це дикі тварини. Вони поширені по всій території України. Їжаки - нічні тварини. Вдень вони сплять, а надвечір ідуть шукати їжу. Живляться їжаки комахами, слимаками, черв'яками. А ще їдять мишей. Восени їжачки, згорнувшись в клубочок, впадають в сплячку аж до весни. - Їжачок уважно слухав що ми про нього розповідали і хоче щоб ви разом з ним зробили фізкультпаузу.

Фізкультхвилинка

Їжачок сьогодні в нас,
 Завітав у вільний час.
 Будем присідать - 1, 2, 3,
 Стрибать - 4, 5,
 Щоб нам їжачка спіймать.
 Прудко їжачок втікає,
 Голочками нас шпильє.
 6, 7, 8 - час настав,
 Повернутися до справ.

- Діти, ви молодці, гарно виконали вправи, їжачок вам дякує!
 Малята, їжачок-колючий бочок не може знайти своїх друзів. Допоможемо йому? *(відповідь дітей)*. Пропоную виготовити їжачків з голочками на спині із насіння (круп). Згодні? Тоді, розпочинаємо роботу.

Показ прийомів, послідовність виконання завдання з аплікації
 (нетрадиційний метод - – насіння соняшника).

Діти, я покажу, як клеїти насіння (круп) на спинку їжачку. А ви уважно дивіться.

Самостійна робота дітей *(звучить легка мелодія звуків лісу)*

Виставка дитячих робіт. Обговорення отриманих результатів.

Підсумок заняття: - Наш їжачок дуже радий, що в нього з'явилося багато друзів. Він вам дуже вдячний. Добра і щастя вам бажає, а ще солодким сюрпризом пригощає. *(пригощає яблуками)*